

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI**

**CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

**KATEDRA CÍRKEVNÍCH DĚJIN A DĚJIN KŘESŤANSKÉHO UMĚNÍ**

*Teologická studia – Žurnalistika*

**Role řádu templářů v průběhu křížových výprav**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Vít Hlinka, Th.D.

Olomouc 2016

Pavel Kučeja

**Čestné prohlášení:**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 10. listopadu 2016

.....

# OBSAH

Úvod .....	4
<b>1 Křížové výpravy obecně .....</b>	<b>6</b>
1.1 Poměry na evropském kontinentě .....	6
1.2 Situace na východě .....	7
1.3 Řehoř VII. ....	7
1.4 Rozdělení Církve .....	8
1.5 Urban II. ....	10
1.6 Clermontský koncil .....	11
1.7 Odpustky .....	17
1.8 Křížácké tažení .....	19
1.8.1 První křížová výprava 1096–1099 .....	20
<b>2 Templáři .....</b>	<b>22</b>
2.1 Ozbrojený řád .....	23
2.2 Koncept řádu podle Huga z Payns .....	23
2.2.1 Cesta do Evropy .....	24
2.3 Vliv clunyjského hnutí .....	24
2.3.1 Bernard z Clairvaux .....	25
2.4 Koncil v Troyes .....	26
2.4.1 Omne datum optimum .....	27
2.5 Struktura řádu .....	28
2.6 Řehole řádu .....	29
2.7 Krotcí jako beránci, divocí jako lvi .....	30
2.8 Konec řádu .....	30
2.8.1 Největším nepřítelem jsou si sami křesťané .....	31
2.8.2 Filip IV. Sličný .....	32
2.8.3 Vox in excelso .....	33
2.8.4 Chinonský pergamen .....	33
<b>3 Přínos templářů během křížových tažení .....</b>	<b>35</b>
3.1 Vojenství .....	35
3.1.1 Disciplinovaná jednotka .....	35
3.1.2 Kooperace s Johanity .....	36
3.1.3 Templářská síť .....	36
3.1.4 Templářské hrady .....	36
3.2 Dobročinnost .....	37
3.3 Zemědělská produkce a obchod .....	37
3.4 Finančnictví .....	38
3.4.1 Bankovníctví .....	38
3.4.2 Templ v Paříži .....	39
3.4.3 Půjčky .....	39
3.4.4 Ve službách králů .....	40
3.4.5 Skandály .....	40
3.4.6 Oběti útoků .....	41
<b>Závěr .....</b>	<b>42</b>
<b>Bibliografie .....</b>	<b>44</b>
<b>Anotace .....</b>	<b>48</b>
<b>Annotation .....</b>	<b>49</b>

# ÚVOD

Cílem této bakalářské práce je zachytit templářský řád v souvislosti s křížovými výpravami. Tento rytířský řád sehrál po svém vzniku důležitou roli v křížovém tažení do Svaté země, ale také i v čase mezi ozbrojenými poutěmi. Dříve než vznikl templářský řád, nejslavnější mezi církevními řády v období středověku, musela uběhnout dlouhá doba, než se proměnilo myšlení evropského středověkého člověka, pro něhož byla kombinace mnišství a válečnictví zcela nepředstavitelná.

Abychom pochopili tuto proměnu, je nutné začít již od počátku 11. století, kdy se situace na Blízkém východě začala měnit. Boží hrob byl zničen a seldžučtí Turci vojensky útočili z východu na východní křesťany. Konstantinopolský císař požádal hlavu západní křesťanské církve o vojenskou pomoc, protože byzantská říše ztrácela vliv v mnoha oblastech. Papež císaři vyhověl a vyhlásil první křížovou výpravu, na jejímž konci byl dobyt Jeruzalém a vyvstala potřeba vytvořit organizaci, která by dohlížela na bezpečí poutníků a ochrany nově vzniklých království. Zde začínají dějiny řádu, které trvají bezmála 200 let.

Řád potřeboval váženou autoritu Bernarda z Clairvaux, který dokázal skloubit již zmíněné dva prvky mnišství a vojenství. Následně vytvořil reguli, aby mohla být církevní organizace oficiálně schválena papežem. Od té chvíle se řád šířil a rostl dramatickým tempem. Vybuodoval si věhlasné jméno a slávu, která však začala uhasínat poté, co templáři ztratili poslední sídlo v Palestině. Soustředili se na financování další křížové výpravy, která by opět vyjmula Jeruzalém z rukou muslimů. Jejich majetek rostl a stal se lákadlem panovníků. Posledním kdo neodolal pokušení, byl Filip IV. Sličný, který svým politickým nátlakem na papeže Klementa V. přivedl řád ke svému konci.

Vytyčili jsme si za cíl zmapovat tuto problematiku, popsat vývoj a předzvěst křížové výpravy a také teologické podhoubí, na němž mohla tato pouť vzniknout. Dále popíšeme dějiny řádu a konečně jejich přínos v mnoha oblastech.

Při studiu tématu v českém jazyce jsme byli ještě do nedávna omezeni na několik málo děl. V posledních letech se však stále více překládají kvalitní zahraniční tituly, i přesto jsme omezeni a nemáme takový výběr jako zahraniční čtenář ve frankofonních a anglofonních oblastech. Velkou ztrátou je zničený templářský archív, proto je obtížné některé události zrekonstruovat. Při studiu templářského řádu jsme odkázáni na rukopisné svazky s řeholí řádu a další pozdější předpisy. Dalším pramenem jsou také dokumenty soudních procesů s templáři. Základním odborným zdrojem pro mou práci byla kniha Malcolma Barbera: *Noví rytíři: dějiny templářského řádu* a kniha Barbary Fraleové: *Templáři*. Velmi propracovaným,

obsáhlým a přínosným zdrojem ke křížovým výpravám se nám stala kniha Christophera Tyermana: *Svaté války: dějiny křížových výprav*.

Předmětem práce je role templářského řádu v průběhu křížových výprav, proto se nebudu zabývat jednotlivými křížovými výpravami samostatně, ale hlouběji rozvedu pouze první křížovou výpravu, která je pro vznik řádu určující.

Obsah práce rozdělím na tři kapitoly. První kapitola *Křížové výpravy obecně* bude zaměřena na historické pozadí, koncil v Clermontu, kde byla hlášána první křížová výprava. Dále kapitola *Templáři*, jenž bude zaměřena na dějiny řádu, od jeho vzniku až po jeho konec. Bude zde také prostor pro fungování členů v komunitě a jejich úkoly. A v poslední řadě kapitola *Přínos templářů během křížových tažení*, kde se zaměřím na jasnou funkci a přínos templářů v oblastech vojenství, financí a další podpůrných činností.

Děkuji rodině a přátelům, kteří mě po celou dobu psaní bakalářské práce povzbuzovali anebo mi jinak pomáhali, například s překladem. Zvláště bych chtěl na tomto místě poděkovat Mgr. Vítu Hlinkovi, Th.D., za věcné připomínky, vstřícnost a obzvláště za trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval a bez jehož podpory by tato práce nemohla být dokončena.

# 1 KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY OBECNĚ

Dříve, než se budeme zabývat samotným templářským řádem, je důležité pro jeho správné uchopení seznámení se s křížovými výpravami. Musíme nejprve pochopit situaci v Evropě a ve Svaté zemi, dále myšlení středověkého člověka a nemůžeme se vyhnout ani událostem, které křížovým výpravám předcházely.

## 1.1 Poměry na evropském kontinentě

Situace v 11. století byla neutěšená. Předcházející dvě staletí vládl chaos, protože Evropu napadali normanští barbaři, kteří drancovali a vyvražďovali místní obyvatelstvo. Životní podmínky byly velmi náročné. Ve století, které předcházelo křížovým výpravám, už barbaři nebyli pro společnost nebezpečnými, protože společnost se sama proměnila na barbarskou.

Téměř polovinu 10. století řádl hladomor. Nedostávalo se jídlo, což pociťovala především chudá vrstva obyvatelstva. S příchodem barbarizace se válka stala něčím běžným. Šlechtici bojovali mezi sebou. Dalším problémem evropského kontinentu byly skupiny banditů a s nimi spojené krádeže, či vraždy. Jelikož se jednalo o byznys svého druhu, chyběla síla k zastavení tohoto fenoménu.<sup>1</sup>

Přírodní katastrofy, které sužovaly Evropu v letech 1085–1095, přispěly představám o blížícím se konci světa. Otravy z toxinů paličkovice nachové, přezdívané jako „*ohně svatého Antonína*“, postihly Německo v roce 1089 a 1094 s konečnou bilancí mnoha obětí.<sup>2</sup>

Tehdejší lidé považovali tyto rány jako znamení konce časů. „*Byly spatřeny komety<sup>3</sup>, zatmění, zázraky a tajemné kříže, které se objevovaly na zádech zemřelých ve službě boží na znamení toho, že byli Bohem vyvoleni.*“<sup>4</sup>

Lidé měli strach z konce světa, stejně jako ze smrti ve stavu těžkého hříchu, proto se uchýlovali k účasti na náboženských poutích, mezi nimiž představovala nejexkluzivnější destinaci Svatá země. Poutě do Jeruzaléma se organizovaly stále častěji. Přestože za vlády fátimovské dynastie na počátku 11. století byl Jeruzalém po více než dvě stě letech relativního

---

<sup>1</sup> BRIDGE, Antony, *Křížové výpravy*, Praha: Academia 1995, s. 8–9.

<sup>2</sup> HROCHOVÁ, Věra; HROCH, Miroslav, *Křížáci ve Svaté zemi*, Praha: Mladá fronta 2001, s. 129–130. FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, Praha: Argo 2009, s. 32–33.

<sup>3</sup> Glaberova zpráva o kometě srov. DUBY, Georges, *Rok tisíc*, Praha: Argo 2007, s. 68–69.

<sup>4</sup> Citaci zde přebíráme z FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 33. O těchto apokalyptických obrazech pojednává v pětidílném spise *Historiarum sui temporis*, Raoul Glaber srov. GLABRUS RUDOLFUS, *Historiarum suis temporis*. in: PL 142, col. 611–698. Raoul Glaber byl řeholníkem z Cluny a toto dílo napsal mezi roky 1035–1044. Srov. LANDES, Richard, *Rudolfus Glaber and the Dawn of the New Millenium. Eschatology, Historiography and The Year 1000*. *Revue Mabillon* 7, 1996, s. 57–78.

klidu vyrabován a Svatý hrob byl zničen, pouť do Svaté země se stala ještě přitažlivější a úctyhodnější.<sup>5</sup>

## 1.2 Situace na východě

Od vyplenění Jeruzaléma roku 1009 se začaly ve Svaté zemi množit násilnosti. Bitva u arménského Mantzikertu<sup>6</sup> v roce 1071 skončila porážkou byzantských vojsk v čele s Romanem IV. Diogénem a vítězstvím seldžuckých Turků se sultánem Alp-Arslanem.<sup>7</sup> Byzantská říše byla uvržena do nepříjemné situace. Anatolie byla ponechána napospas útokům tureckých kmenů a ve stejné době zaútočili na balkánskou část byzantské říše Pečeněhové. Navíc na jihu v Itálii bylo město Bari dobyt Normany.<sup>8</sup>

Po těchto atacích ze všech stran zaslal byzantský císař papeži Řehoři VII. několik žádostí o vojenskou pomoc, neboť se obával sílícího vlivu Turků na Východě. Chtěl po křesťanském Západě, aby nástupce svatého Petra vyzval obyvatelstvo k pomoci proti islámským výbojům. Řehoř VII. však dostal žádost o pomoc v nepříznivé době, kdy byl zaneprázdněný bojem s politickou opozicí v Evropě. Přes tyto obtíže se ale pokoušel sestavit armádu, která by posílila byzantské jednotky. Propagoval tuto myšlenku mezi velkými feudálními pány křesťanské Evropy, kteří slíbili věrnost papeži. Vědom si obtíží náročného úkolu, který by znamenal pro aristokraty strádání a nebezpečí jak na cestě samotné, tak i v jejich domovině, která by přišla o vojenskou ochranu, požehnal všem ochotným účastníkům, kteří budou plnit jeho rozkazy, a slíbil dvojnásobnou odměnu z dobyté kořisti na nevěřících. Stejně tak přislíbil život věčný.<sup>9</sup>

## 1.3 Řehoř VII.

Postava reformního papeže Řehoře VII.<sup>10</sup> sehrála od konce sedmdesátých let 11. století velkou roli. Ať už se jednalo o otázku, kdo bude uvádět biskupy do úřadu předáním berly a prstenu, tedy tzv. „boj o investituru“, tak o celkové sebeuvědomění papežství a snaha

<sup>5</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 26. BRADFORD, Ernle, *Řádový rytíři*, Praha: Zvon 1996, s. 15.

<sup>6</sup> Průběh bitvy srov. HALDON, John, *The Byzantine Wars: Battles and Campaigns of the Byzantine Era*, Stroud: Tempus 2001, s. 180. HILLENBRAND, Carole, *Turkish Myth and Muslim Symbol: The Battle of Manzikert*, Edinburgh: University Press 2007, s. 78.

<sup>7</sup> Srov. RUNCIMAN, Steven, *Pád Cařihradu*, Praha: Epoque 2003, s. 36.

<sup>8</sup> MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, Argo, Praha 2013, s. 36.

<sup>9</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 28–29.

<sup>10</sup> Velká osobnost katolické církve. Vlastním jménem Hildebrand se narodil okolo roku 1020 v Soaně v Toskánsku. Velmi mlád se stal mnichem. Doprovázel Řehoře VI. do vyhnanství do Kolína nad Rýnem. V roce 1048 pobýval v Cluny. Stal se papežem v roce 1073. Srov. GELMI, Josef, *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha: Mladá fronta 1994, s. 100–103. COULOMBE, Charles A., *Náměstkové Kristovi*, Praha: BB/art s.r.o. 2004, s. 239.

prosadit nezávislost církve, *libertas ecclesiae*. Svatá říše římská v čele s císařem Jindřichem IV. se tak stala místem střetů a zkušebním prostorem reformního papežství. Řehoř VII. šel pro papežské zájmy tak daleko, že se pokoušel verbovat rytíře z celé Evropy (viz výše), aby vytvořil papežskou armádu, vojsko svatého Petra, *militia sancti Petri*.<sup>11</sup>

Na tomto místě je důležité zmínit, že již Alexandr II.<sup>12</sup> podporoval válku proti pohanům na Pyrenejském poloostrově, kde účastníkům slíbil jistou formu odpustků. Nemůžeme ale hovořit o křížové výpravě jako takové, protože papež v této válce nevystupoval aktivně. Šlo jen o jakýsi druh svaté války. Samotný boj proti pohanům byl považován za záslužný čin. Tyto boje také ovlivnily vznik křížových výprav. Francouzští rytíři, kteří později neměli prostředky na nastoupení křížové výpravy do Svaté země, bojovali proti islámu ve Španělsku. Jejich službu oceňovali papežové a jejich činnost uznávali za stejně záslužnou jako účast na křížové výpravě.<sup>13</sup>

#### 1.4 Rozdělení Církve

Této podkapitole se nemůžeme vyhnout, protože skutečnost rozdělené církve a snaha jejího scelení nahrávala k vyslyšení proseb o vojenskou pomoc Byzantskému císaři. Velké východní schizma zasáhlo církve v roce 1054 za papeže Lva IX. způsobené myšlenkovým odloučením řeckovýchodní a latinsko-západní církve. K rozdělení tehdy vedlo několik skutečností. Liturgické, disciplinární, církevně politické a dogmatické protiklady však stály spíše v pozadí. Šlo o tragické nedorozumění a selhání diplomacie na obou stranách. Když totiž papež Lev IX.<sup>14</sup> politicky zasáhl do jižní Itálie, kterou zrovna odníмали Normané Byzantincům, objevily se opět konflikty a rozpory. Byzantský císař Konstantin IX. a jeho jihoitalský náměstek Argyros byli přikloněni k tomu, že uzavřou s papežem spojenectví a budou společně bojovat proti Normanům. Vlivný a ctižádostivý patriarcha konstantinopolský Michael Kerullarios (1043–1058) se však obával zasahování papeže do své

---

<sup>11</sup> TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křížových výprav*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2012, s. 53. K pojetí křížového tažení u Řehoře VII. zejména s ohledem na termíny *milites ecclesiae*, *miles sancti Petri*, *fideles sancti Petri*, srov. FLORI, Jean, *La guerra santa. La formazione dell'idea di crociata nell'Occidente cristiano*, Bologna: Il Mulino 2003, s. 207–245. Srov. též COWDREY, Herbert Edward John, *Pope Gregory VII. 1073–1085*, Oxford: Clarendon Press 1998, s. 334–360, 650–660, Týž, *Pope Gregory VII and the Bearing of Arms*, in: B. Z. Kedar - J. Riley Smith - R. Hiestand, Montjoie. *Studies in Crusade History in Honour of Hans Eberhard Mayer*, Aldershot 1997, s. 21–35.

<sup>12</sup> Na Petrův stolec usedl 21. dubna 1073 a papežský úřad zastával do své smrti 21. dubna 1073. Byl spolu s Hildebrandem (budoucím papežem Řehořem VII.) mnichem v Cluny. Srov. COULOMBE, Charles A., *Náměstkové Kristovi*, s. 235.

<sup>13</sup> MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, s. 33–34.

<sup>14</sup> Vlastním jménem Bruno z rodu hrabat z Egisheimu-Dagsburku se narodil 21. června 1002, papežem byl zvolen 12. února 1049 a umírá 19. dubna 1054. Srov. GELMI, Josef, *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, s. 96. COULOMBE, Charles A., *Náměstkové Kristovi*, s. 235.



jurisdikční oblasti, proto začal otevřeně bojovat proti latinské církvi. Sbližení se snažil překazit tak, že vyhrocoval církevní protiklady: uzavíral latinské kostely a kláštery v Konstantinopoli. Ostře odsoudil, že latinští kněží užívají při mešní oběti nekvašeného chleba (azymů). Zavrhoval celibát a vytýkal, že latiníci přidali do vyznání víry *filioque*<sup>15</sup>.

Humberto de Silva Candida byl vyslán do Konstantinopole jako legát Lva IX. společně s kancléřem Fridrichem Lotrinským a arcibiskupem Petrem z Amalfi. Lotrinští šlechtici byli horliví stoupeni gregoriánské reformy. Úkolem bylo vést spojenectví a zastavit patriarchovy útoky.

Vyjednávání v hlavním městě Byzantské říše probíhala od začátku velmi nešťastně. Císař se choval k poselstvu přívětivě. Papežovi vyslanci ale jednali vůči patriarchovi velmi sebevědomě. Opírali se o Konstantinovu donaci, *Constitutum Constantini*<sup>16</sup>, jenž byla v té době považována i v Konstantinopoli jako pravá. Dále se odvolávali na absolutní papežský primát, vyvozený z následnictví sv. Petra. Také požadovali uznání římského jurisdikčního primátu a západních obyčejů, které považovali za nejlepší a odpovídající tradici. Ctižádostivý a vypočítavý patriarcha rozpoutal v městě nepřátelskou náladu proti legátům, všechna vyjednávání mařil a nechtěl ani vyslance přijmout. Kardinál Humberto se tedy rozhodl s nepořízenou odejít, předtím ale proti patriarchovi složil vášnivý pamflet a vypracoval exkomunikační bulu. Tu položil 16. července 1054 na hlavní oltář chrámu Hagia Sofia, kde hlasitě zvolal: „Videat Deus et judicet!“ (Ať to Bůh vidí a rozsoudí!).

Následná exkomunikace vyslanců Kerullariem dotvořila tento rozkol. Přestože se jednalo o vzájemnou exkomunikaci jednotlivců a ne církve nebo císaře, mezi latinskou a byzantskou církví tak došlo ke schizmatu.<sup>17</sup> Církev utřžila hlubokou ránu, která krvácí do teď.<sup>18</sup>

Roku 1054 však toto schizma v Konstantinopoli žádnou větší pozornost nezbudilo. Situace byla vnímána jako záležitost, kdy patriarcha získal nezávislé postavení na Římu.<sup>19</sup>

---

<sup>15</sup> K pojmu filioque srov. Siecienski, A. Edward, *The Filioque: History of a Doctrinal Controversy*, Oxford: Oxford University Press 2010, s. 113.

<sup>16</sup> Pojednání o padělání Konstantinovy donace srov. VALLA, Lorenzo, *Discourse on the Forgery of the Alleged Donation of Constantine - In Latin and English*, překl. Christopher B. Coleman, New Haven: Yale University Press 1922, s. 20–183. O „*Constitutum Constantini*“ srov. VIAN, G. M., *La donazione di Costantino*, Bologna: Il Mulino 2004.

<sup>17</sup> K církevnímu rozkolu srov. SUCHANEK, Drahomír; DRŠKA, Václav, *Církevní dějiny - Antika a středověk*, Praha: Grada Publishing 2013, s. 227–229. ZÁSTĚROVÁ, Bohumila, *Dějiny Byzance*, Praha: Nakladatelství Academia 1999, s. 218–222. FRANZEN, August, *Malé dějiny církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2006, s. 146–147. KADLEC, Jaroslav, *Dějiny katolické církve*, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci 1993, s. 111–112.

<sup>18</sup> Již však můžeme vidět první krůčky k jednotě, protože jsme byli svědky historického setkání římského papeže Františka s ruským pravoslavným patriarchou Kirillem, který zastupuje dvě třetiny pravoslavných křesťanů. Toto setkání se událo na Kubě na havanském letišti 12. února 2016. Srov. GLASER, Miroslav. *Setkání papeže Františka a ruského pravoslavného patriarchy Kirilla*. V: RadioVaticana.cz [online]. Únor 12, 2016 [2016-03-9]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=23257>

Přes velké schizma cítila již tehdy latinská církev zodpovědnost za východní bratry. Rozkol dělal zvláště papežům velké starosti. Řehoř VII. chtěl využít žádost o pomoc od byzantského císaře a usmířit rozkol vojenskou pomocí Byzantincům. V roce 1074 Řehoř ohlásil svůj plán osobně vést vojsko na pomoc sužovaným křesťanům ve východním Středomoří. Byl odhodlán „pozvednout zbraně proti nepřátelům Božím a pokračovat dál třeba až ke hrobu Páně pod jeho nejvyšším velením.“<sup>20</sup> Dříve než však mohl cokoliv podniknout, umírá v roce 1085.

## 1.5 Urban II.

Co nestihl Řehoř VII., to dokončil Urban II.<sup>21</sup> vyhlášením první křížové výpravy. Papež Urban II. se narodil v Chatillon-sur-Marne, francouzské šlechtické rodině. Před třicátým rokem života vstoupil do kláštera v Cluny a rychle postupoval ve své církevní kariéře. Ještě předtím, než dosáhl čtyřiceti let, se stal biskupem kardinálem v Ostii a v březnu 1088 byl zvolen papežem ve věku čtyřiceti šesti let.<sup>22</sup> Než se však Urban II., vlastním jménem Odo z Largery, stal papežem, měl jako kardinál od roku 1080 velmi blízko k Řehoři VII. Označen jako *pedisequus*, nohsled nebo sluha, byl jistě seznámen s Řehořovými úmysly.<sup>23</sup> Můžeme si tedy myslet, že Urban II. zcela úmyslně pokračoval v nastolených plánech Řehoře VII. a uskutečňoval všechno, co sám nestihl dokončit.<sup>24</sup>

Doba jeho zvolení však byla obtížná. Stále trvalo napětí mezi papeži a německým císařem. Jindřich IV. podporován vzdoropapežem vládnoucím v Římě vítězil a triumfoval na všech frontách. Papež Urban II. si však získal srdce lidu svými vynikajícími schopnostmi a pět let od zvolení byl uznáván všemi vysokými duchovními představiteli západní církve. Jakmile upevnil moc v Evropě, obrátil se na východ a získal si za spojence byzantského císaře Alexia.<sup>25</sup>

Na svolaném koncilu v Piacenze se diskutovalo o mnoha vážných věcech, které církev musela vyřešit. Především se jednalo o svatokupectví a skandál dokonaného cizoložství francouzského krále. Byli zde také přítomni vyslanci byzantského císaře, kteří opětovně požadovali vojenskou podporu. Tito muži barvitě popisovali násilnosti, které musí křesťané

---

<sup>19</sup> ZÁSTĚROVÁ, Bohumila, *Dějiny Byzance*, s. 222.

<sup>20</sup> Cit. TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 56.

<sup>21</sup> Vlastním jménem Odo z Lagery. Narodil se kolem roku 1038. Pocházel z Francie. Řehořem VII. byl učiněn biskupem v Ostii. Papežem byl zvolen 12. března 1088. Umírá 28. července 1099. Srov. GELMI, Josef, *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, s. 104. COULOMBE, Charles A., *Náměstkové Kristovi*, s. 247.

<sup>22</sup> BRIDGE, Antony, *Křížové výpravy*, s. 36.

<sup>23</sup> TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 56.

<sup>24</sup> RILEY-SMITH, J., *The First Crusade and St. Peter*, in: „*Militia Christi*“ e *Crociata nei secoli XI–XIII.*, Mendola: Atti della undecima Settimana internazionale di studio 1989, s. 41. MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, s. 36.

<sup>25</sup> BRIDGE, Antony, *Křížové výpravy*, Praha: Academia 1995. s. 36–37.

v Jeruzalémě snášet od Turků. Dokázali papeže přemluvit, protože velmi přesvědčivě hráli na papežovy city.<sup>26</sup> Vyslanci považovali nepřátele za pohany, kteří ohrožují východní křesťanstvo, ale i srdce Konstantinopolu. Tentokrát se tato žádost setkala s přijetím, ačkoli ji Urban II. využil po svém. Stala se součástí agresivně sebevědomého reformního postoje papeže. Jeden pramen zmiňuje: „papež nabádal ‚mnohé‘, aby složením přísahy slíbili, že pomohou Alexiovi v boji proti pohanům.“<sup>27</sup>

## 1.6 Clermontský koncil

Urban II. nezůstal jen u planých slov, ale aktivně si naplánoval cestu po Francii, aby tak ještě umocnil svůj úspěch z koncilu v Piacenze. Cesta, kterou si papež naplánoval, byla něčím výjimečným. V červenci 1095 započala jeho mise návštěvou Provence, odkud následujících čtrnáct měsíců navštěvoval významná francouzská města. Jeho okružní jízda zahrnovala: Languedoc, údolí Rhôny, Burgundsko, Auvergne, Limousin, Anjou, Maine, Touraine, Poitou a Bordelais. Zastavoval se i v nejdůležitějších náboženských a městských centrech, aby mohl ve všech větších společenstvích kázat o svém ideálu. Nemohl vynechat Nîmes, Avignon, Lyon, Cluny, Mâcon, Limoges, Angers, Le Mans, Tours, Poitiers, Bordeaux, Moissac, Toulouse, Carcassone, Montpellier a Arles. Clermont však zůstal vrcholem jeho cesty, neboť v něm pronesl své nejdramatičtější kázání. Na koncilu v Clermontu bylo přítomno nejméně třináct arcibiskupů, osmdesát dva biskupů, nespočetně mnoho opatů a další duchovní. Společné shromáždění vyslanců z anglonormanské oblasti, z hrabství Artois, z Itálie a z Horních Rakous bylo velmi obtížné svolat. Trvalo to řádově několik měsíců a všechny projednávané otázky byly dopředu náležitě promyšleny.<sup>28</sup>

Na koncilu bylo také zamýšleno projednat otázku Božího míru (*treuga Dei*), neboť jak bylo zmíněno výše, západní společnost byla neustále rozvracována nezvyklými násilnostmi ozbrojených skupin, které bez konce mezi sebou bojovaly. Ničily tak úrodu, rabovaly vesnice, vraždily bezbranné obyvatele a nešetřily ani kněze. Za vším stála touha po kořisti. Biskupové nutili rytíře k slavnostním přísahám míru, aby ochránili alespoň chudé obyvatelstvo a církevní statky. *Treuga Dei* byl obnovován po celé 11. století, avšak bez dlouhotrvajícího účinku.<sup>29</sup> „Pro některé znamenala dokonce *treuga Dei* zhoršení životních podmínek, protože neměli do čeho píchnout nejen rytíři, pro něž byla válka odjakživa jediným zaměstnáním, ale i muži,

---

<sup>26</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, Praha: Argo 2009, s. 29–30.

<sup>27</sup> Cit. TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 68.

<sup>28</sup> *Tamtéž*, s. 68.

<sup>29</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, Praha: Argo 2009, s. 30.

kteří byli v dávných dobách nekonečných válek námezdnými vojáky a nyní se snažili přežít tak, že se v tlupách potulovali po venkově a loupili a drancovali.<sup>30</sup>

Urban II. podle vlastních zkušeností v koncepci Božího míru za stejných podmínek patrně příliš nevěřil.<sup>31</sup> Spojil všechny faktory a nasměroval nevyužitou sílu evropského lidu na boj proti nevěřícím, přestože to odporuje evangeliu. Čistě pragmaticky, než aby se křesťané zabíjeli mezi sebou, využil je k pomoci východním bratrům proti muslimům. Po koncilu již tedy Boží příměří stálo hned vedle sebe se svatou válkou a bylo s ní vzájemně propojené. Francouzský historik Jean Flori navíc ve své knize dodává: „Boží mír v křesťanské společnosti křížovou výpravu předpokládá a spěje k ní jako k nezbytnému východisku.“<sup>32</sup>

Před koncem koncilu samotný papež prohlásil, že se chystá v úterý 27. listopadu 1095 vystoupit s důležitým sdělením.<sup>33</sup>

„Když byly církevním shromážděním záležitosti projednány, papež se odebral na rozsáhlé a široké pole, protože zástupy lidí by se nemohli vejít do žádné budovy. Zde tedy na volném prostranství promluvil...“<sup>34</sup>

Přesné znění papežovy promluvy nemáme bohužel k dispozici. Dochovaly se nám pouze z pozdějších zápisů čtyři zprávy o Urbanově promluvě, které však byly sepsány až ve století následujícím. Z těchto zápisů není možné Urbanovo kázání rekonstruovat, protože se jednotlivé texty od sebe liší, můžeme pouze shrnout hlavní myšlenky. Předkládám zde zápis z kroniky Fulcheria ze Chartres a zápis Roberta Mnicha. Papež jako fenomenální řečník barvitě vylíčil útisk křesťanských církví na východě a vyzval chudé i bohaté k pomoci bratrům ve víře.

### **Zápis z kroniky Fulcheria ze Chartres**

„Je nutné, abyste pospíšili s pomocí vašim východním bratřím, kteří jí nutně potřebují a často o ni žádali. V pravdě, jak bylo již mnohým z vás řečeno, Turci, národ příšlý z Persie, který rozšířil války, okupující přitom křesťanská území až po hranice Rumunska, zabíjejíce mnohé a činíce z nich otroky, ničíce kostely, devastující Boží království, dosáhli dokonce

---

<sup>30</sup> Cit. BRIDGE, Antony, *Křížové výpravy*, s. 36–37.

<sup>31</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, Praha: Argo 2009, s. 30.

<sup>32</sup> FLORI, Jean, *Rytíři a rytířství ve středověku*. Praha: Vyšehrad 2008, s. 166.

<sup>33</sup> K živé rekonstrukci událostí v Clermontu srov. RUNCIMAN, Steven, *A History of the Crusades I: The First Crusade and the Foundations of the Kingdom of Jerusalem*, Cambridge 1951, s. 107–108.

<sup>34</sup> „Ordinatis igitur in eo rebus ecclesiasticis, exivit domnus papa in quadam spatiosae latitudinis platea, quia non poterat omnes illos capere cuiuslibet aedificii clausura. Qui hac suadela rhetoricae dulcedinis...“ Cit. ROBERTUS MONACHUS, *Hierosolimitana historia*, Recueil des historiens des croisades (Historiens occidentaux III), 1866, s. 727.

*středozeří, tedy k rameni svatého Jiřího [Bospor]. Pokud je necháte ještě chvíli jednat, budou pokračovat v útisku lidu Božího. Pročež vás naléhavě vyzývám, naopak, nikoli já ale Pán, abyste podníceni trvalým přesvědčením jako hlasatelé Krista, všichni, každého stavu (rytíři, bohatí i chudí), přispěchali rychle na pomoc křesťanům a odstranili tak z našich zemí ohavné pokolení. Pravím k přítomným a nařizuji nepřítomným, neboť Kristus to tak chce.<sup>35</sup> Pro všechny, kteří odejdou, pokud potkají smrt na cestě nebo během plavby nebo v bitvě proti nepřátelům, obdrží bezprostřední odpuštění hříchů, což těm opustivším uděluji já autoritou, již mi dal Bůh.<sup>36</sup>*

### **Ze zápisu Roberta Mnicha**

Pro srovnání předkládáme i další pohled na koncil z díla *Historia Hierosolimitana* Roberta Mnicha, který popisuje papežovu výzvu takto:

*„Francouzi! Vy, kteří jste přešli Alpy, kteří jste byli vybráni Bohem a kteří jste byli od něho tak milováni. Vy, kteří jste se odlišili od ostatních lidí tím, že jste se usadili v této zemi, že máte katolickou víru a že jste ctí Svaté církve. K vám se obracím s touto řečí, k vám.*

*Chceme vám sdělit zprávy, které se donesly k nám, chceme vás uvědomit o nebezpečí, které ohrožuje vás a celý veškerý věřící svět. Otřesné zprávy k nám došly o událostech, které se staly v oblasti Jeruzaléma a v okolí města Konstantinopolu; zprávy, že lid z Perského království, cizí lid (rozuměj Turci), rasa úplně cizí Bohu, vtrhla na křesťanské území a zpusťovala toto území ohněm a mečem.<sup>37</sup>*

---

<sup>35</sup> Ostatní prameny používají formulaci „Deus vult“ – „Bůh to chce.“

<sup>36</sup> „necesse est enim, quatinus confratribus vestris in Orientali plaga conversantibus, auxilio vestro iam saepe acclamato indigis, accelerato itinere succurratis. invaserunt enim eos, sicuti plerisque vestrum iam dictum est, usque mare Mediterraneum, ad illud scilicet quod dicunt Brachium S. Georgii, Turci, gens Persica, qui apud Romaniae fines terras Christianorum magis magisque occupando, lite bellica iam septuplicata victos superaverunt, multos occidendo vel captivando, ecclesias subvertendo, regnum dei vastando. quos quidem si sic aliquandiu in quiete siveritis, multo latius fideles Dei supergredientur. qua de re supplici prece hortor, non ego, sed Dominus, ut cunctis cuiuslibet ordinis tam equitibus quam peditibus, tam divitibus quam pauperibus, edicto frequenti vos, Christi praecones, suadeatis, ut ad id genus nequam de religionis nostrorum exterminandum tempestive Christicolis opitulari satagant. praesentibus dico, absentibus mando, Christus autem imperat. cunctis autem illuc euntibus, si aut gradiendo aut transfretando, sive contra paganos dimicando, vitam morte praepeditam finierint, remissio peccatorum praesens aderit. quod ituris adnuo, dono isto investitus a Deo.“ *Cit. FULCHERIUS DE CHARTRES, Historia Hierosolymitana 1095–1127*, ed. Heinrich Hagenmeyer, Heidelberg: Winter 1913, s. 132–135.

<sup>37</sup> „Gens Francorum, gens transmontana, gens, sicuti in pluribus vestris elucet operibus, a Deo dilecta et electa, tam situ terrarum quam fide catholica, quam honore sanctae Ecclesiae, ab universis nationibus segregata, ad vos sermo noster dirigitur, vobisque nostra exhortatio protenditur. Scire vos volumus quae lugubris causa ad vestros fines nos adduxerit, quae necessitas vestra cunctorumque fidelium attraxerit. Ab Iherosolimorum finibus et urbe Constantinopolitana relatio gravis emersit, et saepissime iam ad aures nostras pervenit quod videlicet gens regni Persarum, gens extranea, gens prorsus a Deo aliena, generatio scilicet quae non direxit cor suum, et non est creditus cum Deo spiritus eius.“ *Cit. ROBERTUS MONACHUS, Hierosolimitana historia*, s. 728–729; překlad dle

Následuje rozsáhlý popis trýzně křesťanských obyvatel.

*„Peršané několik křesťanů zajali, odvedli je do své země, ostatní krutě mučili. Úplně srovnali se zemí několik božích chrámů a obrátili jiné kostely ke svým zvyklostem a ke svým kultům. Beze studu zbořili oltáře a znesvětili je. Obřezávají křesťany a rozmazávají krev z obřízky nad oltářem nebo ji vkládají do křtitelnice. Radují se z toho, když druhé zabíjejí; rozřezávají jim břicha, vybírají jim vnitřnosti a přivazují je ke kůlu. Potom za bičování ženou své oběti kůlům; když jsou jejich vnitřnosti vyňaty, házejí na ně šípy. Zmocňují se dalších, natahují jejich krky a snaží se poznat, zda mohou nebo nemohou uříznout jejich hlavy jednou ranou obnaženého meče. A co bych měl říct o znásilňování žen? O této záležitosti snad se hůře mluví, než se zachovává ticho. Tito Peršané si rozdělili království Řeků a odtrhli tak mnoho území od něho, takže je nemožné přejít dobyté území za dva měsíce.*

*Kdo je za toto pomstí, kdo napraví škody, jestliže vy to neuděláte? Vy jste lid, kterému Bůh propůjčil slávu ve zbrani, velikost ducha, tělesnou aktivitu. Vytáhněte a vzpomeňte na velké činy svých předků, na sílu a velikost Karla velkého, jeho syna Ludvíka a jiných králů, kteří vyvrátili pohanská království a zavedli svatou církev na jejich území. Vy byste měli být zvláště vyburcováni skutečností, že Svatý hrob našeho Pána Spasitele je v rukou těchto nevěřících, kteří hanebně týrají a svatokrádežně poskvřňují místa svojí necudností. Potomci neporažených předků! Vzpomeňte na odvahu svých předků a nezneuctěte je!*

*Ale jestliže Vaše náklonnost by náležela více dětem, ženám a rodičům, kteří by chtěli, abyste se drželi zpátky, vzpomeňte, co řekl Pán ve Skutcích apoštolských: Ten, který miluje otce nebo matku více nežli mne, není mne hoden. Každý, kdo opustí dům, matku nebo ženu či děti nebo pole kvůli mému jménu, obdrží stonásobně víc a bude mít život věčný. Ať žádné vlastnictví a žádný zájem o rodinné věci vás nezdržují.“<sup>38</sup>*

---

HROCHOVÁ, Věra, *Křížové výpravy ve světle soudobých kronik*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1982, s. 25–27.

<sup>38</sup> „*terras illorum Christianorum invaserit ferro, rapinis, incendio depopulaverit ipsosque captivos partim in terram suam abduxerit, partimque nece miserabili prostraverit ecclesias Dei aut funditus everterit, aut suorum ritui sacrorum mancipaverit. Altaria suis foeditatibus inquinata subvertunt, Christianos circumcidunt, cruoremque circumcisionis, aut super altaria fundunt, aut in vasis baptisterii immergunt. Altaria suis foeditatibus inquinata subvertunt, Christianos circumcidunt, cruoremque circumcisionis, aut super altaria fundunt, aut in vasis baptisterii immergunt. Et quos eis placet turpi occubitu mulctare, umbilicum eis perforant, caput vitaliorum abstrahunt, ad stipitem ligant, et sic flagellando circumducunt, quoadusque extractis visceribus solo prostrati corruunt. Quosdam stipiti ligatos sagittant; quosdam extento collo et nudato gladio appetunt, et utrum uno ictu truncare possint pertentant. Quid dicam de nefanda mulierum constupratione, de qua loqui deterius est quam silere? Regnum Graecorum iam ab eis ita emutilatum est, et suis usibus emancipatum, quod transmeari non potest itinere duorum mensium.*

*Quibus igitur ad hoc ulciscendum, ad hoc eripiendum, labor incumbit, nisi vobis, quibus prae caeteris gentibus contulit Dominus insigne decus armorum, magnitudinem animorum, agilitatem corporum, virtutem humiliandi verticem capilli vobis resistentium? Moveant vos et incitent animos vestros ad virilitatem gesta praedecessorum, vestrorum probitas et magnitudo Caroli Magni regis, et Ludovici filii ejus, aliorumque regum vestrorum; qui regna paganorum (Turcorum) destruxerunt, et in eis fines sanctae Ecclesiae dilataverunt. Praesertim moveat vos*

Potom co vyzdvihl francouzskou hrdost a zaštituje své kázání slovy z Písma, vybízí k Božimu míru a přesouvá pozornost k Jeruzalému.

*„Tato země, ve které žijete, obklopená z jedné strany mořem a z druhé strany horskými vrcholky, může stěží uspokojit mnohé z vás. Neoplyvá bohatstvím, vskutku stěží poskytuje dosti potravy pro ty, kteří ji obdělávají. Proto se zabijíte a pohlcujete jeden druhého. Zastavte tuto věčnou nenávist, zanechte sporů, upustíte od válek, zastavte je a utište všechny konflikty a spory. Začíná cesta ke Svatému hrobu. Zmocněte se země, která je hanebně obsazená, která však byla dána Bohem dětem Izraele a která, jak říká Písmo, oplývá mlékem a strdím.*

*Jeruzalém je střed světa, země, která je úrodnější než kterákoli jiná země, která je jako ráj, rozkoš a potěšení. Je to země, kterou vykupitel lidstva posvětil svým příchodem, uctil svým životem, zasvětil svému utrpení a zpečetil svou smrtí. Toto královské město, položené do středu světa, je nyní drženo v zajetí svými nepřáteli a uvrženo do otroctví těmi, kteří neznají Boha, protože jsou pohané. Město volá a touží po svobodě, prosí neustále, abyste přišli na pomoc. Volá k vám o pomoc, protože, jak jsem řekl, Bůh vás obdařil slávou ve zbrani více než jiný národ.*

*Podstupte tuto cestu, aby vám byly prominuty vaše hříchy, a buďte jisti, že vaše sláva nezapadne v království božím.“<sup>39</sup>*

Za tuto námahu nabízí prominutí hříchů a následuje již popis náhodného zvolání z davu „Bůh si to přeje“, které papež následně potvrzuje vlastními slovy.

---

sanctum Domini Salvatoris nostri sepulcrum, quod ab immundis gentibus possidetur, et loca sancta quae nunc inhoneste tractantur et irreverenter eorum immunditiis sordidantur. O fortissimi milites, et invictorum propago parentum, nolite degenerari, sed virtutis priorum vestrorum reminiscimini. Quod si vos carus liberorum et parentum et conjugum detinet affectus, recolite quid in Evangelio dicat Dominus: Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus. Omnis qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit. Non vos protrahat ulla possessio, nulla rei familiaris sollicitudo“ *Cit. ROBERTUS MONACHUS, Hierosolimitana historia, s. 727–728; překlad dle HROCHOVÁ, Věra, Křížové výpravy ve světle soudobých kronik, s. 25–26.*

<sup>39</sup> „quoniam terra haec quam inhabitatis, clausura maris undique et jugis montium circumdata, numerositate vestra coangustatur; nec copia divitiarum exuberat et vix sola alimenta suis cultoribus administrat. Inde est quod vos in invicem mordetis, et concenditis; bella movetis et plerumque mutuis vulneribus occiditis. Cessent igitur inter vos odia, conticescant jurgia, bella quiescant et totius controversiae dissensiones sopiantur. Viam sancti sepulcri incipite, terram illam nefariae genti auferte, eamque vobis subjicite, terra illa filiis Israel a Deo in possessionem data fuit, sicut Scriptura, dicit quae lacte et melle fluit. Iherusalem umbilicus est terrarum, terra prae caeteris fructifera, quasi alter paradus deliciarum. Hanc redemptor humani generis suo illustravit adventu, decoravit conversatione, sacravit passione, morte redemit, sepultura insignivit. Haec igitur civitas regalis, in orbis medio posita, nunc a suis hostibus captiva tenetur, et ab ignorantibus Deum ritui gentium ancillatur. Quaerit igitur et optat liberari, et ut ei subveniatis non cessat imprecari. A vobis quidem praecipue exigit subsidium, quoniam a Deo vobis collatum est prae cunctis nationibus, ut jam diximus, insigne decus armorum. Arripite igitur viam hanc, in remissionem peccatorum vestrorum, securi de immarcessibili gloria regni coelorum.“ *Cit. ROBERTUS MONACHUS, Hierosolimitana historia, s. 728–729; překlad dle HROCHOVÁ, Věra, Křížové výpravy ve světle soudobých kronik, s. 26–27.*

„Když papež Urban řekl tato slova a ještě jiné podobné věci svým přívětivým způsobem, ti, kteří byli přítomni, byli tak pohnuti, že jeden muž přede všemi kolem shromážděnými zvolal: ‚Bůh si to přeje! Bůh si to přeje!‘ A když to uslyšel ctihodný papež, obrátil své oči k nebi a vzdal díky Bohu.

*Draze milovaní bratři! Dnes jsme slyšeli, co Pán říká ve Skutcích. Kdykoli se sejdou dva nebo tři ve jménu mém, tu jsem já uprostřed nich. Kdyby Pán Bůh nebyl přítomen ve vašich myslích, vy byste nemohli vykřiknout tutěž větu... Říkám vám proto, že Bůh vložil vaše výkřiky do vašich prsou, a že Bůh je podnítl. Jestliže tento jásos přišel od Boha, ať je naším válečným křikem. Kdykoli zaútočíte ozbrojeni na nepřítele, necht' zazní svorně na boží straně Bůh to chce. Bůh to chce.“<sup>40</sup>*

Papežova výzva znamenala zcela nečekaný úspěch. Adhemár z Monteil, biskup v Le Puy, jako první přijal kříž. Šel příkladem, aby ostatním ukázal, co se vlastně od nich očekává. Podle některých pramenů bylo těchto křížů dopředu připraveno velké množství.<sup>41</sup>

Není to však první případ, kdo takto učinil. Z Burgundska je znám příběh, že již na regionálním koncilu v Autunu, kde se na své cestě Urban II. také zastavil, byly „složeny první sliby týkající se cesty do Jeruzaléma“. Ti, kdo byli označeni křížem (*crucesignati*), se pokládali za poutníky. Dostali symboly poutnictví, mošnu a hůl. Došlo k jakémusi propojení poutě a válečného tažení. Už samo cílové poutní místo Jeruzalém je výmluvným příkladem.

Clermonský koncil se tak zapsal do dějin jako vyhlášení první křížové výpravy. Nebylo to spontánní rozhodnutí papeže, ale pečlivě naplánovaná událost. Britský historik Christopher Tyerman z korespondence Urbana II. a z dochovaných listin předpokládá, že papež měl svůj „východní plán“ rozmyšlený ještě před svou cestou do Francie.<sup>42</sup> Myšlenka kající ozbrojené pouti do Jeruzaléma, získání Božího hrobu, osvobození křesťanů, odčinění trestů za hříchy a odpuštění hříchů všem, kteří se tohoto plánu zhostí, oslovila nespočet věřících a raketově se šířila po celé západní Evropě. Shromáždění křížáci se ale nepovažovali jako rytířstvo sv.

---

<sup>40</sup> Haec et id genus plurima ubi papa Urbanus urbano sermone peroravit, ita omnium qui aderant affectus in unum conciliavit, ut (omnes) acclamarent: Deus vult! Deus vult! Quod ut venerandus pontifex Romanus audivit, erectis in coelum luminibus, Deo gratias egit et manu silentium indicens, ait: « Fratres charissimi, hodie est in nobis ostensum quod Dominus dicit per Evangelio: Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Nisi Dominus Deus mentibus vestris afuisset, una omnium vestrum vox non fuisset; Licet enim vox vestra numerosa prodierit, tamen origo vocis una fuit. Propterea dico vobis quod Deus hanc a vobis elicuit, qui vestris eam pectoribus inseruit. Sit ergo vobis vox ista in rebus bellicis militare signum, quia verbum hoc a Deo est prolatum. Cum in hostem fiet bellicosus impetus congressio, erit universis haec ex parte Dei una vociferatio: Deus vult! Deus vult!

Et non praecipimus aut suademus, ut senes aut imbecilles, et usui armorum minime idonei hoc iter arripiant; nec mulieres sine conjugibus suis, aut fratribus, aut legitimis testimoniis, ullatenus incedant.

Cit. ROBERTUS MONACHUS, *Hierosolimitana historia*, s. 729; překlad dle HROCHOVÁ, Věra, *Křížové výpravy ve světle soudobých kronik*, s. 27.

<sup>41</sup> TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 71.

<sup>42</sup> *Tamtéž*, s. 69.



Petra, tak jak si to Řehoř přál, ale jako rytířstvo Krista i přesto, že jim Urban předával korouhve sv. Petra.<sup>43</sup>

## 1.7 Odpustky

V řadě motivací pro přijetí kříže, byla velmi důležitá idea zásluh ve formě křížáckých odpustků. Tato otázka se v dnešní době stává častým argumentem proti církvi a křesťanství, proto ji budeme věnovat větší pozornost než ostatním motivačním prvkům.

*„Odpustek je odpuštění Bohem časného trestu za hříchy, jejichž vina již byla odpuštěna – odpuštění, které může věřící obdržet, pokud je řádně disponován a za určitých vymezených podmínek prostřednictvím Církve, která jako správkyňe vykoupení oprávněně promíjí a uděluje z pokladu zadostiučinění Krista a svatých.“<sup>44</sup>*

Pro porozumění problematiky odpustků je vhodné, abychom v krátkosti nastínili církevní nauku o odpustcích. Důležitým předpokladem pro získání odpustků je svátost pokání. *„Svátost pokání se skládá ze tří úkonů kajícího a z rozhřešení kněze. Úkony kajícího jsou: lítost, zpověď nebo vyznání hříchu knězi, dále předsevzetí vykonat zadostiučinění i skutky uložené za pokání.“<sup>45</sup>* Takto vykonaný postup má za následek odpuštění hříchu jako takového, avšak nedotýká se jeho důsledků. Katechismus k tomuto dodává: *„Když byla odpuštěna vina zasluhující smrt a s ní nutně spjatý věčný trest, který ona vina s sebou nese, nebo když byl odpuštěn lehký hřích, obecně nazývaný též všední, může mít omilostněný hříšník zapotřebí ještě dalšího očišťování. Může totiž ještě zasluhovat časný trest, který si odpyká buď v průběhu pozemského života, nebo po smrti v očistci.“<sup>46</sup>* Mezi duchovní účinky svátosti pokání vedle jiných patří právě prominutí věčného trestu, který si člověk zaslouží smrtelnými hříchy a prominutí, alespoň částečné, časných trestů, následků hříchů.<sup>47</sup> To však neznamená, že všechny následky jsou odstraněny. Těmto důsledkům hříchu a jejich odpuštění slouží odpustková praxe, která je zahlazuje. Nauka v tomto podání se však do dnešní podoby dlouho vyvíjela.

Už od doby Řehoře Velikého patřila k podstatným částem svátosti pokání lítost (*conversio mentis*), vyznání hříchů (*confessio*) a dostiučinění (*satisfactio*), tady je však důležité zmínit, že teprve až od 11. století se rozhřešení udělovalo před vykonáním dostiučinění. Penitentovi se tedy odpustily viny teprve až po dovršení pokání, které se většinou počítalo na dny o chlebu

<sup>43</sup> Srov. ROBINSON, H. E. J., *Gregory VII and the Soldiers of Christ*, History 58/1973 s. 169. MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, s. 36.

<sup>44</sup> Cit. HERBS, Winfrid, *Nové předpisy o odpustcích*, Praha: Nakladatelství ŘÁD 2013, s. 3.

<sup>45</sup> Cit. *Katechismus katolické církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2002. s. 380.

<sup>46</sup> *Enchiridion odpustků - předpisy a ustanovení o odpustcích*, Olomouc: Maticе cyrilometodějská 2000, s. 3.

<sup>47</sup> Srov. *Katechismus katolické církve*, s. 381.

a vodě v závislosti na spáchaných hříších. Nikdy ovšem nebylo jisté, zda toto pokání plně pokryje spáchané hříchy. Do té doby byl hříšník považován za exkomunikovaného.

Od konce prvního tisíciletí tedy došlo k objasnění. Přestože je hřích už odpuštěn, časný trest za hřích zahlazen není. V současnosti se na uložené pokání nenahlíží jako na trest, ale jako na prostředek, který nám může pomoci žít lepší život. Pokání tedy není nutnou podmínkou k odpuštění hříchů jako takového, ale jeho pomocí jsou odpouštěny časné tresty, které nejsou bezprostředně předmětem svátosti smíření. Podle Katechismu katolické církve mohou být tyto tresty prominuty částečně ve svátosti smíření, další prominutí je předmětem odpustkové praxe.<sup>48</sup>

Clermontské odpustky nebyly žádnou novinkou. Nejednalo se totiž o plnomocné odpustky, ale o něco zcela běžného. „Podle formálně velmi precizního usnesení, jež nepřipouštělo žádný jiný výklad, měla být účast na křížové výpravě započítána jako plnohodnotné církevní pokání pouze v případě, pokud křížáka vedly k účasti zbožné důvody.“<sup>49</sup>

Z dnešního úhlu pohledu se formulace odpuštění hříchů na koncilu nejeví zcela jednoznačně. Vyhlásil-li Urban II. odpuštění hříchů, není jasné, zda se jednalo také o zahlazení časných trestů.

Například německý historik Hans Eberhard Mayer se nedomnívá, tak jako dříve jiní, že by Urbanův výnos sliboval plnomocné odpustky. Na koncilu nepadla žádná zmínka o transcendentální účinnosti jeho výnosu. Sám pak vidí za odpustky pouze redempci či absoluci. Jde tedy jen o prominutí procesu pokání náhradou za účast na kruciátě. Plnomocné odpustky mohly být plnomocné z dnešního pohledu jen v tom smyslu, že plně prominuly zadostiučinění (*remissio inunctae poenitentiae*), nikoli však i časné tresty za hříchy v životě po smrti. Dodnes však není jasné, proč bylo užíváno slovního spojení *remissio peccatorum*, zatímco se mýnilo jen *remissio poenitentiae*. Má se za to, že byl tento termín používán ještě v době, kdy se nerozlišovalo mezi hříchem a trestem za hřích.<sup>50</sup>

Mnozí nastupovali křížovou výpravu výměnou za uložené pokání. Z dnešního úhlu pohledu účast na křížové výpravě zaručovala odpuštění hříchů, ale není však patrné jestli i zahlazení časných trestů. Nakonec však dojdeme k závěru, že křížácké putování bylo za cenu prominutí pokání mnohem namáhavější než pokání samo.

Jasně rozlišení mezi trestem za hřích a hříchem se objevuje až u Huguccia, který v roce 1210 zemřel. Je tedy velmi patrné, že křížácká propaganda překročila úzké formulace koncilu

---

<sup>48</sup> Srov. *Katechismus katolické církve*, s. 378–381. MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, s. 47–48. KADLEC, Jaroslav, *Dějiny katolické církve II.*, s. 201.

<sup>49</sup> Cit. MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, s. 47–48.

<sup>50</sup> *Tamtéž*, s. 47–48.

v Clermontu. Slibovala něco, co nemohla splnit. „...kazatelé museli argumentovat ve vzduchoprázdnu, neboť ani žádná církevní autorita, ani teologická literatura nenabízela oporu, protože učení o odpustcích ještě nebylo zformulováno.“<sup>51</sup> Samozřejmě byly odpustky zneužívány jako prostředek k dosažení politických cílů, ale nedá se tvrdit, že by to byl čistě římský vynález. Přesto všechno však propaganda využívala jasné obrazy. Kdo by nepřijal tuto nabídku, byl by pokládán za pošetilce. Představa „prozíravého bojovníka“ se stala velmi úspěšná v rekrutování nových bojovníků. Například svatý Bernard z Clairvaux totiž v jednom ze svých listů zdůrazňoval transcendentální účinek těchto odpustků slovy: „Nyní statečný rytíři a odvážný bojovníku, máš možnost se bez nebezpečí zapojit do boje, kde vítězství znamená slávu a smrt je ziskem [F 1, 21]. Pokud jsi prozíravým obchodníkem (...) přijmi znamení kříže a za vše, z čeho se s kajícím srdcem vyznáš u zpovědi, obdržíš odpustky. Získat toto zboží [kříž] stojí málo, a pokud je získáno se zbožným přesvědčením, vyrovná se jeho hodnota beze vší pochyb božímu království.“<sup>52</sup>

## 1.8 Křížácké tažení

Když byl připravený ideový koncept křížových výprav, začaly do Svaté země proudit tisíce ozbrojených poutníků označených křížem, *crucesignati*.

Před první organizovanou křížovou výpravou vedenou šlechtici, se o dobytí Jeruzaléma pokoušeli i potulní kazatelé. Nejznámější je Petr Poustevník<sup>53</sup>, který na oslu projížděl po kraji a dokázal svým kázáním přesvědčit davy lidí, které se vydaly za ním. Výprava však skončila nezdarem. Už při přecházení Balkánem utrhlo vojsko velké ztráty, kvůli nedisciplinovanosti křížáků, kteří se pustili do prudkých bojů s jednotkami pečeněžských žoldnéřů. Petr Poustevník a Walter, který vojsku velel, se však dostali přes Konstantinopol až do Malé Asie. Tady však bylo vojsko rozprášeno, protože se s vidinou bohaté kořisti pustilo příliš daleko do nitra tureckého území. 21. října 1096 se tak stalo u Xerigordonu. Jen málo křížáků se zachránilo úprkem do hlavního města byzantské říše. Přeživší zbytky ozbrojených poutníků se následně přidaly k vojskům první křížové výpravy.

Petr Poustevník nebyl jediný, kdo svým kázáním dokázal přesvědčit hordy lidí k cestě do Svaté země. Oddíl Francouzů pod velením kněze Gotšalka byl tak zfanatizovaný, že si pro nepřítel nemusel jít příliš daleko. Nakonec si jej našel v národu, který byl zodpovědný za

<sup>51</sup> Cit. MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, s. 49.

<sup>52</sup> Cit. *Tamtéž*, s. 56.

<sup>53</sup> Narodil se v Pikardii, pravděpodobně kázal v centrální Francii už před křížovou výpravou. Srov. MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, s. 59. Hlavní pramen k Petrovi Poustevníkovu srov. ALBERTUS AQUENSIS, *Historia Hierosolymitana*, ed. a překl. Susan B. Edgington, Oxford: Clarendon Press 2007. FLORI, Jean, *Pierre l'Ermite et la première croisade*. Paris: Fayard 1999, s. 213–214.

smrt Ježíše Krista, v Židech. Bohaté židovské obce<sup>54</sup> podél Rýna zažily pogromy, jaké středověk doposud nikdy nezažil. Gotšalk nebyl jediný, kdo tak činil. Hrabě Emicho z Leiningenu se dopouštěl židovských pogromů v Mohuči a Špýru. Chování křižáků Židy natolik děsilo, že se uchýlovali k hromadným sebevraždám.<sup>55</sup> Nepomohlo ani, když se Židé vyplatili. „Dne 3. května 1096, o židovském šabat, zaútočili vojáci hraběte Emicha poblíž jeho statků na špýrské Židy, a než jim biskup stačil přispěchat na pomoc, zabili asi tucet těch, kteří odmítli křest. Jedna žena raději spáchala sebevraždu, než aby se podvolila křesťanům. Pronásledovatelům pomáhali i měšťané, z nichž některým nechal biskup Jan utnout ruce, což byl tehdy obvyklý trest za krádež.“<sup>56</sup>

Biskupové byli natolik rozumní, že se snažili těmto excesům zabraňovat nebo jim alespoň předcházet. Přesto se však pogromu nevyhnula ani Praha, kde řádil Volkmar. Král Koloman pak všechny tyto ozbrojené houfy na uherských hranicích rozprášil.<sup>57</sup>

### 1.8.1 PRVNÍ KŘÍŽOVÁ VÝPRAVA 1096–1099

Nyní se budeme v krátkosti věnovat první křižové výpravě, která byla svým rozsahem a slávou největší. Ačkoli není hlavním tématem této práce, učiníme tak proto, že její výsledek nutně vedl k založení řádů templářů. Z tohoto důvodu opomeneme následné křižové výpravy.

Organizovaná výprava rytířů se vydala na cestu později než hordy nedisciplinovaných ozbrojených poutníků. Cesta byla dopředu velmi pečlivě naplánovaná. Mezi prvními vyrazil Hugo, hrabě z Vermandois, následován dalšími. Hrabata Robert Normandský a Robert Flanderský vyrazila ze severní Francie. Přidávala se další hrabata ze západní Evropy, která uposlechla papežovu výzvu. Štěpán z Blois, bratři Godefroi, Eustach a Balduin, dále Raimond de Saint-Gilles. Cestou se přidal ještě Bohemund z Tarentu se synovcem Tankredem. Aby se dostali do Jeruzaléma, museli se probít Anatolií, kde se poprvé střetli s vojsky Kiliče Arslana. Většina křižáků po strastech dlouhé a vyčerpávající cesty došla až do Jeruzaléma, který oblehli 7. června 1099. Po devíti dnech jej dobyli a rozpoutali krvavá jatka. Skoro všechny obyvatele povraždili a dosadili za vládcu Jeruzaléma Godefroie z Bouillonu.<sup>58</sup>

<sup>54</sup> S větším počtem Židů ve městech se snižoval počet profesí, které mohli vykonávat. Nemohli držet půdu a cechy získávali větší vliv nad obchody a řemesly. Židé tak byli tlačeni k lichvářství. Tuto profesi jim nikdo nezakazoval. Je zajímavé, že již Mojžíšův zákon lichvu zakazuje, avšak pod tlakem ekonomických požadavků v 11. a 12. století někteří židovští teologové připustili výjimku, která se vztahovala na půjčování peněz křesťanům. Srov. BROOKE, Christopher, *Evropa středověku v letech 962–1154*, Praha: Vyšehrad 2006, s. 19.

<sup>55</sup> Publikace dr. Abulafii velkou měrou rozšiřuje naše porozumění židovství v 11.–12. století. Srov. ABULAFIA, A. S., *Christians and Jews in the Twelfth-Century Renaissance*, Londýn: Routledge 1995, s. 71–72.

<sup>56</sup> TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křižových výprav*, s. 105.

<sup>57</sup> MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křižových výprav*, s. 59–62. BRIDGE, Antony, *Křižové výpravy*, s. 36–47.

<sup>58</sup> TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křižových výprav*, s. 110–165. MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křižových výprav*, s. 55–80. JEDIN, Hubert, *Handbuch der Kirchengeschichte: Band III/1*, Freiburg: Herder 1962, s. 506–515. KOVAŘÍK, Jiří, *Meč a kříž - Rytířské bitvy a osudy I. (1066–1214)*, Praha: Mladá fronta 2005,

Křížové výpravy do zámoří nepřinesli západnímu světu očekávaný výsledek. Žádné znalosti a nakonec ani zlepšení materiálního bohatství. Přinesly pouze vojenské střety, které vedly ke vzniku nových rytířských řádů.<sup>59</sup>

---

s. 64–142.; NICOLLE, David, *První křížová výprava. Dobyť Svaté země*, Praha: Grada 2007. Pojednání o vraždění srov. MADDEN, Thomas, *New Concise History of the Crusades*, Oxford: Rowman & Littlefield 2005, s. 34.

<sup>59</sup> LE GOFF, Jacques; SCHMITT, Jean-Claude a kol., *Encyklopedie středověku*, Praha: Vyšehrad 2014, s. 234. RUNCIMAN, Steven, *A History of the Crusades I: The First Crusade and the Foundations of the Kingdom of Jerusalem*, Cambridge 1951, s. 256. RILEY-SMITH, Jonathan, *The First Crusade and the Idea of Crusading*, University of Pennsylvania 1991, s. 91–120.

## 2 TEMPLÁŘI

Když byl křižáckými vojsky dobyt Jeruzalém, připadla bazilika Svatého hrobu latinským kněžím. Přesto však duchovním řeckého obřadu zůstal oltář, kde mohli dále sloužit liturgii. Latinští kněží byli v roce 1114 reformováni v kanovníky patriarchou Arnulfem z Chocques a přijali Augustiniánskou řeholi. Stejně tak jako Svatý hrob připadl augustiniánským kanovníkům Skalní dóm, který je postaven na Chrámové hoře. Začalo se jim říkat kanovníci Templu, protože sloužili na ruinách Šalamounova Chrámu, Templu. Mniši k sobě přijímali laické bratry, kteří se zavázali žít podle mnišských pravidel, avšak nechtěli přijmout vše z mnišského způsobu života, protože byli členy vojenské aristokracie. Bratři se pak považovali za obláty, kteří slouží církvi výměnou za odpuštění hříchů.

K této skupině oblátů se připojil i Hugo z Payns společně s několika svými přáteli z řad rytířů. Víme jistě, že se v roce 1104 nebo 1105 tento rytíř vydal v průvodu hraběte ze Champagne do Svaté země, ale nevíme, zdali se účastnil první křížové výpravy. Podle kroniky Viléma, arcibiskupa z Tyru, se Hugo z Payns a jeho společníci rozhodli v roce 1120 složit tři slavné sliby poslušnosti, chudoby a čistoty za přítomnosti patriarchy Warmunda, který je pověřil důležitým úkolem, chránit poutníky před islámskými nájezdníky.<sup>60</sup> K těmto slibům tedy přibyl ještě čtvrtý, a to poskytování ochrany poutníkům na cestě z Jaffy do Jeruzaléma, neboť tato cesta byla stále nebezpečná. V této chvíli můžeme říci, že se již nejednalo o mnichy bojovného charakteru, což je pro tradici mnišství naprostou novinkou. Od této chvíle se bratrstvo dostalo do povědomí lidí a bylo velmi vážené. Mezi bratry žil i pozdější jeruzalémský král, Fulko z Anjou, který při svém odchodu z řádu věnoval mnichům velký finanční obnos. Král Balduin II. dokonce daroval Hugovi z Payns a jeho druhům část budovy, jež používal jako svůj královský palác.<sup>61</sup> Proto se tedy členům bratrstva začalo říkat *Militia Salomonica Templi*, později *fratres Templi* či *Templarii*.<sup>62</sup>

---

<sup>60</sup> Datum vzniku templářského řádu jde ještě zpřesnit. Flanderský hrabě Thierry věnoval řádu dar 13. září 1128, kde se uvádí, že to bylo v devátém roce po založení řádu. Musíme si však uvědomit, že podle tehdejší francouzské praxe začínal rok 25. března. Nakonec dospějeme k závěru, že oficiální datum založení řádu vychází podle informací od samotných templářů na období mezi 14. lednem a 13. zářím 1120. Srov. BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, Praha: Argo 2006, s. 20.

<sup>61</sup> Královský palác kde si zřídil sídlo už Balduin I. je ve skutečnosti mešita al-Aksá. Křižáci si tehdy mysleli, že je to samotný Šalomounův chrám, Templ. Srov. MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, s. 103.

<sup>62</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 35–37. MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, s. 103.

## 2.1 Ozbrojený řád

Rok před konáním prvních slavných slibů řadu se v roce 1119 udál masakr poutníků poblíž řeky Jordánu.<sup>63</sup> Zpráva o tomto krveprolití se dostala až do Evropy, kde sehrála významnou roli. V důsledku toho bylo třeba vyřešit obranu křižáckých států. Což vedlo k setkání představitelů východních států.

Podle Hiestanda se tak stalo v Nábulusu v lednu 1120. Setkání se účastnili preláti a světští vůdcové, kteří 23. ledna vydali řadu nařízení. Bylo to období velké krize. Patriarcha Warmund dokonce psal arcibiskupovi v Compostele, aby mu poslal potřebnou pomoc, z důvodu útoků Saraceni z Bagdádu, Aškalonu, Tyru a Damašku. Království bylo dokonce tak nebezpečné, že se bez vojenského doprovodu nikdo neodvažoval vyjít za jeruzalémské hradby. Sám král Balduin II. vyzýval, že Svatá země potřebuje speciální instituci na obranu křesťanského obyvatelstva, ačkoli obranu zajišťovalo královské vojsko, které však bylo složené z oddílů poskytovaných aristokraty. Problémem byl fakt, že šlechta se mnohdy chovala nezávisle na koruně. Král byl postaven do nepříjemné situace, kterou musel řešit vytvořením nového orgánu. Bylo třeba vytvořit organizaci, která by nespádala pod správu světské moci, ale pouze církve. Nalezl ji v nově vzniklém ozbrojeném bratrstvu Huga z Payns. Nehrozilo, že by bylo bratrstvo ovládáno aristokracií a navíc tito bratři byli naprosto oddáni službě Bohu a byli ochotni umřít třeba i mučednickou smrtí. Aby král zajistil templářům jejich důležitou funkci a vážnost, věnoval jim část již zmíněného královského paláce. Nebyla to však žádná výhra. Podle Fulchera z Chartres<sup>64</sup> neměli Frankové dostatek prostředků, aby mohli budovu patřičně udržovat, takže zchátrala.<sup>65</sup>

## 2.2 Koncept řádu podle Huga z Payns

Hugo z Payns chtěl bratrstvo chudé a kající. Měli sloužit ve Svaté zemi a ochraňovat křesťanské poutníky a tímto bohulibým činem vykupovat své hříchy. Nosili to, co jim dali lidé ze své dobrotivosti. Jejich chudoba se projevovala také tím, že žili z darů místních obyvatel. Počáteční chudoba a zbožnost se staly natolik bytostné, že se na templářskou pečeť dostalo vyobrazení dvou rytířů na jednom koni jako výmluvné zobrazení chudoby. Existuje

---

<sup>63</sup> Bylo to o Velikonocích, kdy na skupinu čítající 700 poutníků zaútočili Saraceni v pusté horské oblasti mezi Jordánem a Jeruzalémem. Odehrálo se to poté, co křesťané zakusili slavný zázrak seslání svatého ohně v chrámu Božího hrobu a vydali se na další cestu. Tam zcela zesláblí následkem půstu a neozbrojení nebyli schopni většího odporu. Na místě jich saraceni zabili tři sta a šedesát poutníků zajali. Srov. BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 20–21.

<sup>64</sup> Svědek koncilu v Clermontu, kaplan Balduina I. a účastník první křižové výpravy. Usadil se v Zámoří, kde psal kroniku, která obsahuje vzácné doklady o životě první generace osadníků na Východě. Srov. BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 14.

<sup>65</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 36–37. BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 20–21.

velká spousta interpretací, které se snaží vysvětlit mystický význam řádové pečeti. Ta nejvíce pravděpodobná však tvrdí, že templářská pečeť poukazuje na dvojí podstatu templáře, který propojuje duchovní dovednosti mnicha a fyzické schopnosti bojovníka. Představa Huga z Payns o prostých bojovnicích, však byla v rozporu s představami Balduina II. Tehdy šlo pouze o 9 rytířů, přičemž nevykonávali žádnou náborářskou činnost.<sup>66</sup> Jejich počet se nezměnil až do okamžiku, kdy si Balduin uvědomil jejich potenciál a následně se vložil do celé záležitosti. Král musel na champagneského šlechtice pravděpodobně působit delší dobu, aby jej přesvědčil o důležitosti podpory jím zamýšlené budoucnosti řádu. Trvalo celých 9 let, než koncil v Troyes celé bratrstvo oficiálně uznal.<sup>67</sup>

### 2.2.1 CESTA DO EVROPY

Vilém z Tyru píše, že král Balduin II. poslal Huga z Payns na Západ s úkolem naverbovat silné muže pro vojenské tažení na Damašek. Přítomnost Huga z Payns v zámoří je tedy možno vysledovat do května roku 1125. V Akku byl poprvé označen za mistra Templu a vyplul do Evropy kolem roku 1127 s templářskou skupinou. Sám král již Hugovi připravil cestu pro verbování tím, že napsal dopis Bernardovi z Clairvaux před říjnem 1126 s prosbou o pomoc v záležitosti apoštolského potvrzení řádu. Chtěl také nastolit Templu určitý řád jejich řeholního života. Bernard si byl vědom toho, že rytíři Chrámu nepotřebují rozšířit řady o zpívající a lkající mnichy, ale o bojující rytíře.<sup>68</sup> Než však dospěl k tomuto názoru, zdráhal se na tento dopis odepsat, což je naprosto pochopitelné, jelikož představa bojujícího mnicha, který zabíjí nevěřící, byla západnímu mnišství naprosto cizí. Následné setkání s Hugem a rozhovory s různými panovníky a papežem změnily jeho naivní představy o podmínkách života ve Svaté zemi.<sup>69</sup>

## 2.3 Vliv clunyjského hnutí

Poté, co upadlo benediktinské mnišství při rozpadu karolinského císařství, se stalo Cluny v Burgundsku důležitým střediskem reformy zacílené na znovunalezení základních mnišských hodnot. Jmenovitě především nové prožívání liturgie, askeze, čistota života a odmítání lákadel světského života. Intelektuálové kladli velký důraz na snahu o pokřesťanštění života mezi laiky. Nemalý zájem měli také o nově vzniklé vrstvy mocných, jejichž kultura byla velmi podobná pohanské, která se vyžívala v síle a násilí.

---

<sup>66</sup> Neexistují žádné záznamy o tom, že by sami vyzývali ke vstupu do řádu. Srov. FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 36–37.

<sup>67</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 36–55.

<sup>68</sup> BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 24.

<sup>69</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 50.



Domnívám se, že stejná tendence byla i v případě templářského řádu. Bylo nutné ospravedlnit z křesťanského hlediska řádění válečné vřavy a používání moci a násilí. Vzorem se pro to mohl stát svatý Gérard z Aurillacu<sup>70</sup>, jehož životopis sepsal v roce 930 opat Odo z Cluny. Tento velký svatý feudální pán žil křesťanským životem, a přestože využíval svou moc, tedy i zbraně, byl svatořečen. Hlavním kritériem byl jeho úmysl. Nečinil tak pro svůj vlastní užitek, ale pro blaho a obranu bezbranného křesťanského lidu a církve. Tento životopis s notnou dávkou propagandy okatě poukazoval na skutečnost, že i *potentes*, jak se říkalo rytířům na koních, mohou bez obav sloužit Bohu, pokud ale mají bázeň před Hospodinem, respektují jeho zákony a zdržují se zbytečného násilí. Za zmínku stojí i další svatý bojovník, který žil o sto let později, svatý Burchard, hrabě z Vendôme. Ten zapadal nejlépe do koncepce svatých bojovníků, protože tolik neopovrhoval světským životem jako svatý Gérard.<sup>71</sup>

### 2.3.1 BERNARD Z CLAIRVAUX

Svatý Bernard<sup>72</sup> se narodil ve šlechtické rodině ve Fontaines u Dijonu roku 1090/91, jež náležela k nižší burgundské aristokracii. Dobrovolně vstoupil do kláštera v jednadvaceti letech. Byl natolik výřečný, že přesvědčil své bratry, aby jej následovali. Slavné sliby přijal roku 1113 v Cîteaux. K tomuto neústupnému a tvrdému mnichu by se nejlépe hodilo staré latinské přísloví: „*Ubi amor, ibi zelus, kde je láska, tam je i horlivost.*“<sup>73</sup> Pohrdal světem a byl přesvědčen, že spasení lze dosáhnout jen v ústraní kláštera, bez světského rozptýlení, v askezi bez všech zkažeností. Byl velmi tvůrčí, jeho dílo obsahuje 352 kázání, dále duchovní traktáty a další spisy. Zachovala se také rozsáhlá korespondence v počtu 530 dopisů.<sup>74</sup> Sehrál důležitou roli v podpoře templářů, protože měl velmi podstatný vliv u světských vládců Evropy, což bylo pro úspěch důležité.<sup>75</sup> Bernard byl bezesporu velikou osobností. Nejvýrazněji formoval duchovní a politické klima v Evropě. Mnišský řád cisterciáků vděčí za svůj velký rozmach právě jemu. Neúnavně pracoval na skončení papežského schizmatu mezi

---

<sup>70</sup> Gerárdův životopis srov. ODO ABBAS CLUNIACENSIS, *De Vita sancti Geraldii Auriliacensis comitis*, in: PL 133, col. 639–710.

<sup>71</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 51. LE GOFF, Jacques (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha: Vyšehrad 2003, s. 75.

<sup>72</sup> Bernardova bibliografie je přehledně zpracována v úvodu k českému vydání a překladu jeho spisu *O milosti a svobodném rozhodování* srov. BERNARD Z CLAIRVAUX, *O milosti a svobodném rozhodování*, překlad z latiny M. Koronthályová. Úvodní studie Ctírad Václav Pospíšil, Praha: Nakladatelství Karolinum 2004, s. 5–11.

<sup>73</sup> KAMENÍK, Milan, *Burgundsko/kraj mnichů - Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, Praha: Vyšehrad 2002, s. 157.

<sup>74</sup> BERNARD Z CLAIRVAUX, *Kázání na Píseň písní 1.*, Praha: Krystal OP, s.r.o., s. 20–21. FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 47.

<sup>75</sup> BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 23.

Anakletem II.<sup>76</sup> a Inocencem II. Jeho rady ohledně křížových výprav měly být téměř považovány za věštecké, jak se můžeme dočíst v kronikách.<sup>77</sup>

Je možné, že byl Hugo z Payns spjatý se svatým Bernardem příbuzenskými vztahy nebo politickým spojením. Hugo se na něj obrátil ihned po svém příjezdu na Západ s výše zmiňovanou prosbou o sepsání vhodných řádových pravidel pro templářský řád. Bylo nutné najít nějaké východisko. Poslušnost a askeze, tolik důležitá u Bernarda, smíšená s představami Huga, pro nějž byla největší starostí ochrana poutníků ve Svaté zemi, tak vyústila v přesvědčení, že je nutné oddělit rytíře s výrazným náboženským cítěním od těch, kteří nejsou ochotni vzdát se požitků světského života. Ty první je třeba vzdělat a vychovat pro život nového řádu skrze nekonečnou a přísnou disciplínu. Přes svou neústupnost se Bernard nakonec nechal přesvědčit k morálnímu zaštitění řádu. Tento model uspokojil jak papeže, tak i Balduina II.<sup>78</sup> O této formě řádu zpočátku pochybovali i samotní templáři, neboť se jednalo o dosud nevídaný řeholní styl. Na základě těchto pochybností napsal sv. Bernard *Chválu nového rytířstva*<sup>79</sup>, což přispělo k uklidnění situace.<sup>80</sup>

## 2.4 Koncil v Troyes

Vyvrcholením cesty Huga z Payns bylo svolání koncilu do Troyes na leden 1129. Koncilní shromáždění zorganizovali místní biskupové. Účelem bylo přimět shromážděné členy vojenské aristokracie k závazku dodržování míru minimálně po dobu konání tohoto sněmu. Jak jsem naznačoval výše, šlo o velmi těžkou dobu a složitou situaci. Dovolím si poznamenat případ, který se odehrál v Teouanu: „...miles Oilard a hrabě Eustach vypáčili bránu katedrály, znesvětili relikvie, odcizili cennosti a vlekli s sebou biskupa Lamberta, který se předtím vleže modlil před oltářem. Podle záznamů se na něj strašně rozlítli a hrozně ho znetvořili.“<sup>81</sup> Tyto excesy se nevyhnuly ani nejvyšším duchovním prelátům. Uvážíme-li, v jaké době vznikl řád templářů, je nám jasné, že i papež a obecně celá křesťanská společnost tuto skutečnost pozitivně uvítala. Vysvětluje to i velký počet nových členů, které Hugo z Payns dokázal během své cesty získat. Bandité a rytíři žijící z žoldu mohli u templářů najít domov, nemluvě o možnosti vyhlídky na možnou kariéru.

---

<sup>76</sup> Anaklet II. – vzdoropapež od 14. února 1130 do 25. ledna 1138. Srov. COULOMBE, Charles A., *Náměstkové Kristovi*, s. 260.

<sup>77</sup> MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, s. 120.

<sup>78</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 51.

<sup>79</sup> Srov. BERNARDUS CLARAEVALLENSIS ABBAS, *De laude novae militiae*, in: PL 182, col. 917–0940B.

<sup>80</sup> FLORI, Jean, *Rytíři a rytířství ve středověku*. Praha: Vyšehrad 2008, s. 168.

<sup>81</sup> Cit. FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 51.

Na samotném koncilu popsal Hugo z Payns „mrav a konání“ své milice v proslovu na koncilu 13. ledna. Templáři dodržovali jednoduché zásady: společné stolování, účastnili se chórových modliteb, prostý oděv, neokázalý vzhled a nesměli se stýkat s ženami. Jelikož trávili spoustu času na slunci, měli dovoleno vlastnit jednoho koně<sup>82</sup>, v pozdější době dokonce koně tři. Na pomoc měli i sluhy. Když se nemohli dostavit na společnou modlitbu, nahrazovali ji odříkáním stanoveného počtu otčenášů. Byli podřízeni mistrovi a jeruzalémskému patriarchovi. Po vyslechnutí popisu Hugových zásad a působení nového řádu, potvrdil koncil založení templářů a ustanovil řádnou řeholi. Úkol sepsání nové řehole připadl svatému Bernardovi, který řádu vtiskl svého ducha, s přihlédnutím na augustiniánské vlivy, jež byly řádu přirozeně vlastní. Akceptování chudých bojovníků Krista v Troyes roku 1129 bylo pro templáře historickým úspěchem.<sup>83</sup>

#### 2.4.1 OMNE DATUM OPTIMUM

Proces dotváření řádu byl dokončen až v roce 1139, kdy papež Inocenc II.<sup>84</sup>, žák svatého Bernarda, vydal bulu *Omne datum optimum*<sup>85</sup>, které zajistilo templářskému řádu věhlasný rozvoj. Papež vyzdvihl ochotu těchto služebníků Páně nabídnout své životy k obraně křesťanské víry a zajistil jim naprostou samostatnost v sekulární i řeholní církevní hierarchii. Řád tak byl s konečnou platností vyjmut z poslušnosti patriarchovi a odted' se zodpovídal jedině nástupci svatého Petra. Templáři si tak mohli nerušeně žít a řídit svůj řeholní život bez zbytečných obstrukcí. Do rukou mistra a generální kapituly se tímto dostala velká moc. Templáři mohli mít vlastní kněze nezávislé na biskupech. Bylo velmi důležité, že laická nebo církevní moc, vyjma papeže, nemohla chudé rytíře nutit do vojenských akcí. Osvobození od

---

<sup>82</sup> Koně byli velmi důležití. Jestliže nějaký templář způsobil vlastní vinou smrt nebo zranění koně či muly, hrozila mu ztráta řádového oděvu, což byl druhý nejpřísnější trest hned po úplném vyloučení z domu. Srov. BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 264.

<sup>83</sup> *Tamtéž*, s. 25.

<sup>84</sup> Vlastním jménem Gregor Papareschi. Byl zvolen 14. 2. 1130. Na synodě v Étampes se pro něj vyslovil Bernard z Clairvaux. Srov. GELMI, Josef, *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II*, s. 108.

<sup>85</sup> Historie o vzniku Teplu byla do nedávna zkreslená kvůli nedostatku dokumentů. Mezera byla naštěstí zaplněna díky sbírce listin (cartularios) markýze z Albonu. Sbírká je v současné době uložena v Národní knihovně v Paříži. Až do zveřejnění této sbírky v roce 1913 byl originál buly *Omne datum optimum* připisován Alexandru III. (1162), protože kopie buly Inocence II. se dochovala pouze u markýze z Albonu. Pro autorství Inocence II. svědčí i bula *Quam sit utilis* Alexandra III., kde je výňatek z *Omne datum optimum* adresovaný kléru, který obsahuje ve svém textu název „*náš drahý bratr Robert*“ (s odkazem na Roberta de Craon - druhý velmistr Templářského řádu v letech 1136–1146). Tuto informaci nezaregistroval žádný historik templářského řádu, dokud jej neobjevila Marion Melville v roce 1974. Srov. VERDEGAL, Joan, *La tradición traductora de la Orden del Temple*, in: *Las órdenes militares: realidad e imaginario*, ed. Burdeus, María; Real, Elena; Verdegál, Joan, Castelló: Universitat Jaume I 2000, s. 325–326. Proto je ještě v edici *Bullarium Romanum* z roku 1858 připisované autorství Alexandru III. Srov. TOMASSETI, Luigi; GAUDE, Francesco, *Bullarum diplomatum et privilegiorum sanctorum romanorum pontificum: taurinensis editio*, tomus II. Augustae Taurinorum: Seb. Franco, H. Fory et Henrico Dalmazzo editoribus, 1858, s. 829–832.

placení daní bylo samozřejmostí, jelikož vyzbrojení bojovníka představovalo značné náklady. Tato Bula odstartovala prudký vzestup řádu. Během několika let tak měli templáři vybudovanou rozsáhlou síť komend.<sup>86</sup>

## 2.5 Struktura řádu

Jádro řádu tvořili rytíři, kteří složili slavné sliby. Bylo také dovoleno sloužit *ad terminum*, tedy jenom na nějaký čas, než se rytíř opět vrátí ke svému dřívějšímu způsobu života. Řád také uvítal *fratres conjugati*, tedy ženaté bratry. Mělo to sice nevýhodu, že když tento muž zemřel, celý jeho majetek nepřešel na řád, ale část majetku byla vyčleněna, k zaopatření života vdovy. Členové, kteří vstoupili na dobu určitou a také ženatí bratři nesměli nosit bílý plášť, byla jim však nabídnuta černá nebo hnědá barva. Mimo plášť se oděv skládal ze spodního prádla, které zahrnovalo spodky, punčochy a košili. Na spodní ošacení se oblékala tunika pro pobyt v klášteře a vojenská suknice s kroužkovou košilí. V bitvě samozřejmě nechyběla další výbava určená k boji.

Další součást řádu představovali *Famuli*, tedy lidé spjatí s řádem menší měrou. Mohli dostávat jisté duchovní výsady, avšak nosit oděv bílé barvy bylo pro ně zapovězeno. Služební bratři nebo také seržanti, tvořili významnou složku řádu. Nosili hnědé nebo černé pláště a rovněž byli přijímáni *ad terminum*.

Papež Evžen III.<sup>88</sup> na koncilu v Paříži roku 1147 udělil templářům dokonce privilegium k nošení kříže z rudého plátna na levém rameni, aby každý na první pohled hned poznal, že je daný rytíř zasvěcen mučednictví. Pro ženy byl řád zapovězen:<sup>89</sup>

*„Společnost žen je nebezpečná věc, neboť díky ní svedl pradávňý nepřítel mnohého z přímé cesty do ráje. Od nynějška nepřijímejte ženy jako sestry do domu Chrámu. Proto se, milí bratři, od nynějška nesluší držet tento zvyk, aby byl mezi vámi neustále udržován květ cudnosti.“<sup>87</sup>*

---

<sup>86</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 43–53. BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 25–29. MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, s. 255.

<sup>87</sup> „Sorores quidem amplius periculosum est coadunare, quia antiquus hostis femineo consortio complures expulit a recto tramite paradisi. Itaque, fratres charissimi, ut integritatis flos inter vos semper appareat, hac consuetudine amodo uti non licet.“ *Cit. REGULA PAUPERUM COMMILITONUM CHRISTI TEMPLIQUE SALOMONICI IN CONCILIO TRECENSE*, PL 166, col. 869D.

<sup>88</sup> Papežem od 15. února 1145 do 8. července 1153 a narodil se v Montemagnu u Pisy jako Bernardo Pignatelli. Srov. COULOMBE, Charles A., *Náměstkové Kristovi*, s. 265.

<sup>89</sup> BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 28. FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 58.

## 2.6 Řehole řádu

Neformální pravidla řádu se stala základním kamenem latinské řehole, jež měla celkem 72 bodů.<sup>90</sup> Z důvodů mimořádné péče, s níž koncilní otcové přistupovali k vznikající řeholi, byl celý proces podroben rozsáhlé diskuzi. Klíčovou roli při jejím vzniku sehrál opat z Clairvaux.

Písařem byl jistý Jan Michael, kterému sv. Bernard diktoval konečné znění. Jedna z priorit koncilního shromáždění byla snaha o mnišský způsob života templářských rytířů. Výsledný text se dělil na články, kterých bylo v předběžné verzi sedmdesát, včetně předmluvy. Později byly přidány ještě další dva. Zhruba třicet z nich bylo inspirováno pravidly sv. Benedikta z Nursie. Nakonec bylo 72 článků doplněno o další ustanovení, až se počet pravidel ustálil na čísle 686. Celá řehole se dělila na knihy, oddíly a nejmenší jednotkou byly samostatné články.<sup>91</sup>

*Regula Pauperum Commilitonum Christi Templique Salomonici* podstatně odráží asketické hnutí tehdejší doby. Nebylo však dosaženo očekávaného úspěchu, neboť skloubení řeholních zásad s bojovým duchem templářů bylo více než složité. Ukázalo se, že vojenský svět byl pro církevní otce naprosto neznámou oblastí.

Role templářů ve vnímání dnešních historiků představuje poměrně širokou a různorodou škálu názorů. Uprostřed všech tezí se rýsují dvě, které můžeme označit za hlavní. První říká, že je možné templáře chápat jako mnišský řád ve skutečném smyslu, tak jako například řád menších bratrů. Tedy rovnocenně k jiným řádům. Druhá teorie hovoří o tom, že templářský řád je přeci jen trochu jiný než typické mnišské řády. Nejvýraznějším rozdílem je fakt, že templáři nepřijímali kněžské svěcení. Přístup ke svěcení jim byl odepřen, protože zvláštní kanonický zákaz nepřipouští, aby kněží prolévali krev. Již zmíněná bula *Omne datum optimum* papeže Inocence II. kvůli tomu dává k dispozici právní základ pro možnost vlastních kaplanů. Templářští kněží měli zapovězenou účast v prolévání krve a museli být vysvěceni již

---

<sup>90</sup> Originál stanov se nedochoval. Známe je pouze ze tří pozdějších oficiálních opisů, které jsou uchovány v archívu v Římě (Accademia dei Lincei), v Paříži (Bibliothèque Nationale) a v Dijonu (fakultní archiv). V současnosti se však na světě nachází dohromady třináct rukopisů, mezi nimi i obzvláště vzácný rukopis, tzv. Pražský. Nejspíše je opisem původního, tedy předběžného textu z koncilu v Troyes, protože čítá pouze 70 článků, které ale nejsou v textu všechny řazeny chronologicky, jsou přeházeny pořadí, například je nadpis a text článku zapsán na různých místech, některé články obsahují texty, které byly později vyškrtnuty, jiné části posléze zavedených formulací ještě chybí. Dokonce jsou někde nadpisy zapsány i dvakrát. Srov. *TEMPLARIUS, Bohemicus, Tajemství tzv. Pražského rukopisu templářské řehole*, Heraldika a genealogie č. 3–4/2009, Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, s. 184.

<sup>91</sup> Srov. *REGULA PAUPERUM COMMILITONUM CHRISTI TEMPLIQUE SALOMONICI IN CONCILIO TRECENSE*, PL 166, col. 557–874. BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 25, 207.

před vstupem do řádu. Na počátku 14. století dochází k jisté laicizaci a kněžskou službu nahrazují kněží z jiných řádů. Tuto službu zaštiťovaly především žebravé řády.

Toho mimo jiné využil v roce 1307 francouzský král Filip Sličný, který nechal uvěznit všechny členy řádu ve francouzském království a zahájil s nimi proces, jehož snahou bylo dospět až před světský soud. Tvrdil, že templáři nejsou mniši, ale vojáci. Znamenalo by to, že nespádají pod jurisdikci papeže, ale pod světskou moc.<sup>92</sup>

## 2.7 Krotcí jako beránci, divocí jako lvi

Vstup do templářského řádu byl otevřený jen pro vyvolené, kteří byli již od narození vychováni jako bojeschopní rytíři. Řád proto neměl problémy s nepřipraveností nových členů. Vybíral si totiž jen bojeschopné a ušlechtilé muže. Všichni rytíři museli být důsledně pravověrní. Jejich disciplinovanost se pak projevovala, jak ve způsobu náboženského života, tak i vedení válečné vřavy. Byli prosti jakéhokoli neuctivého nebo vulgárního chování. Takto si rozšiřovali svůj obdiv. Řehole jim přikazovala, aby dávali svou umírněností a svatostí co nejlepší příklad laikům. Laici k nim pak vzhlíželi s velkou úctou. Templáři vynikali disciplínou a vysokou morálkou. Symbolický význam půlené bíločerné standarty je pro historiky tajemstvím, stala se však symbolem vojenské hrdosti řádu a s ní spojenou obětí. „...pokud by se náhodou stalo, že by křesťané byli poraženi, Bůh nás od toho ochraňuj!, žádný z bratří se nesmí vzdálit z bitevního pole, dokud nepřítel nezajme prapor Templu. Kdo se zprotiví tomuto příkazu, bude navždy vyhnán z řádu. Když už bratr neuvidí žádný prapor Templu, ke kterému by se přidal, ať se připojí k nejbližšímu praporu řádu špitálním nebo dalších křesťanských bojovníků, které najde. A pokud i oni budou poraženi, je na něm, aby se zachránil sám, jak mu Bůh vnukne.“<sup>93</sup> Jejich neústupnost dokládá očitý svědek, který v roce 1188, když Saladin dobýval město Darbsak u Antiochie, viděl, jak templáři z městské posádky zahradili průlom v hradbách svými vlastními těly. Jestliže jeden padl, okamžitě jej nahradil další.<sup>94</sup>

## 2.8 Konec řádu

Můžeme říci, že předzvěstí konce řádu se stala nešťastná porážka křesťanských vojsk u Hattínu, již předcházely vnitřní konflikty křesťanského království. Tehdy se bagdádský vojevůdce Saladin zmocnil fátimovského Egypta, znásobil svou sílu a zaútočil na křesťany ve

---

<sup>92</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 56–57.

<sup>93</sup> *Cit. Tamtéž*, s. 71.

<sup>94</sup> *Tamtéž*, s. 60–71.

Svaté zemi. Nejprve se zmocnil Damašku a po smrti Balduina IV., který byl postižen leprou, překročil Jordán a ovládl Tiberiadu. Pak se utábořil s celým vojskem u úrodné vesnice Hattín. Vyčerpané křesťanské vojsko přitáhlo ke kopci se dvěma vrcholky, které nazývali Rohy a tam, brzo ráno za úsvitu 4. července 1187 došlo k obrovskému masakru, snad největšímu které Blízký východ do dané epochy pamatuje. Křesťané byli obklíčeni a padali po stovkách. Templáři a johanité byli ponecháni napospas fanatickým muslimům. O jejich popravě vypráví i arabský kronikář 'Imád-ad-Dín: „*V pondělí ráno sedmnáctého dne druhého rabí'u, dva dny po vítězství, nechal Saladin přivést zajaté templáře a špitálníky a pravil: „Očistím zemi od těchto dvou nečistých pronárodů. Nabídl potom padesát dinárů každému, kdo mu přivede zajatce z jejich řad, a velice rychle mu přivedli stovky. A on rozkázal, aby jim usekali hlavy, neboť je chtěl raději zabít, než je mít za otroky. Spolu s ním tam byla řada učenců, súfijů a zbožných mužů a asketů. Všichni sultána žádali, aby mohli každý zabít jednoho zajatce a vytahovali přitom meče z pochev. Sultán seděl, na tváři měl spokojený výraz, zatímco nevěřící byli zachmuřeni, vojsko sešikováno vedle a emíři seřazení do dvou řad. Někteří sekli, usekli čistě a byli za to pochváleni, jiní se zdráhali, nedosekli a bylo jim to prominuto, další seknout neuměli, vyvolali posměch a nahradili je další za nimi.*”<sup>95</sup>

Následovalo dobytí Jeruzaléma, protože možnosti obrany byly omezené. Saladin ušetřil křesťanské obyvatelstvo, což byl projev velkého slitování. Naproti tomu, když tehdy křesťané dobyli Jeruzalém a vyrvali jej z moci muslimů, vyvraždili skoro všechny. Přestože sultán Saladin omilostnil křesťany, nechal všechny templáře a špitálníky tvrdě potrestat. Není se čemu divit, protože templáři díky velmi kvalitnímu vojenskému výcviku představovali pro muslimské bojovníky zkázu. Saladin je dokonce označoval jako „*nemravné lidi, nejhorší mezi nevěřícími.*“ Vyvraždění *dawyéh* (arabské slovo označující templáře) nechal sám nařídit snad také ze strachu, který templářští rytíři vzbuzovali.<sup>96</sup>

### 2.8.1 NEJVĚTŠÍM NEPŘÍTELEM JSOU SI SAMI KŘEŠŤANÉ

Přestože by se mohlo zdát, že templáře může zničit jen vnější nepřítel, opak byl pravdou. Masakr templářských rytířů sice znamenal obrovskou ztrátu, ale nejvíc mu škodila závistivá šlechta. Během 13. století si islám postupně ukusoval Svatou zemi, což změnilo fungování templářského řádu. Řád se více zaměřil na finanční aktivity a shromažďovat peníze na znovudobytí Jeruzaléma, protože ztráta Svatého hrobu byla pro templáře zvláště bolestivá. Získávání financí se jim ale stalo brzo osudným.

<sup>95</sup> GABRIELI, Francesco, *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, Praha: Argo 2010, s. 344.

<sup>96</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 87–90.

Když v roce 1291 padla poslední bašta křižáckého království Akko, navzdory snaze město ubránit, skončila i epocha křížových výprav. Templáři se spolu se špitálníky stáhli na ostrov Kypr. Řád se zmítal v hluboké krizi, protože přišel o svou podstatu a musel se reformovat. Hlas kritiků, kteří psali polemiky na adresu rytířských řádů, sílil. Papež Mikuláš IV. chtěl templáře spojit se špitálníky a dokonce je plánoval svěřit některému z evropských panovníků, proti čemuž se postavili oba velmistři. Novou křížovou výpravu měl vést Filip Sličný, ale to se nelíbilo poslednímu velmistru řádu Jakubovi z Molay. Velmistr navrhl raději Jakuba II. Aragonského. Tento iberský monarcha měl totiž námořní flotilu a byl papeži hluboce oddaný.<sup>97</sup>

### 2.8.2 FILIP IV. SLIČNÝ

Jakub z Molay poukazoval na záměr Filipa Sličného dobýt území Arménie, čemuž chtěl velmistr za každou cenu zabránit. V Arménii měli templáři svou provincii, proto varovali své křesťanské bratry, aby nevpuštěli do svých pevností francouzské rytíře, kteří představovali nebezpečí. Záměry francouzského monarchy, o kterých píše Jakub z Molay, jasně ukazují jeho záměry, které chtěl uskutečnit při následné křížové výpravě. V roce 1306 se francouzský král potýkal s lidovým povstáním, které vzniklo v důsledku neutěšené hospodářské situace v zemi. Jeho finanční operace přinesly vysokou inflaci. Král potřeboval peníze a tak si našel nepřítele, který bohatstvím jenom oplýval. Ve 13. století totiž pařížský Templ působil jako národní banka a rytíři se situovali do pozice královských bankéřů. Mimo to začali kolovat informace, že řád dodržuje určité podivné zvyky. Například přehnané projevy poslušnosti, ponižování noviců, zneužívání subordinace. Dokonce byli někteří templáři přinuceni k líbání hýždí svých spolubratrů.<sup>98</sup>

*Ti, kteří jsou přijímáni do řádu, žádají o chleba a vodu. Na to je preceptor nebo mistr, jenž je přijímá, potajmu zavede za oltář či do sakristie, kde jim stále potajmu ukáže kříž a zobrazení našeho Pána Ježíše Krista a přikáže jim, aby se ho třikrát po sobě odřekli a aby na kříž třikrát plivli. Potom je svlečou a ten, kdo je přijímá, je políbí na zadek, na spodky, na pupek a nakonec na ústa. Dále jim řekne, že pokud se s nimi jakýkoli spolubratr bude chtít spojit, nesmějí ho odmítnout, neboť jim to tak ukládají statuty řádu. Z toho důvodu mnozí z nich praktikují sodomii. Všichni také musí neustále po celý život nosit přes košili provaz, který byl obvázan okolo jakési modly v podobě mužské hlavy s dlouhým vousem. Tuto hlavu líbají a uctívají ve svých kostelech v provinciích. O tomto posledním však nevědí všichni*

<sup>97</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři a Kristův rubáš*, s. 31–32. FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 90.

<sup>98</sup> TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 830. FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři a Kristův rubáš*, s. 33.



*bratři, nýbrž jen velmistr a starší. Navíc kněží z jejich řádu nesvěti našeho Pána a to se bude muset obzvlášť vyjasnit, až budou podrobeni výsledku.*<sup>99</sup>

Tento text pochází z rozkazu Filipa IV., jimž nechal templáře na francouzském území uvrhnout do žaláře v pátek 13. října 1307.<sup>100</sup> Jednalo se o snahu zdiskreditovat templáře jako kacíře, aby jim mohl být zabaven majetek. Byl s nimi veden skandální proces, přičemž templáři byli podrobováni barbarskému mučení. Podle dochovaných výpovědí ze 138 templářů vyslychaných v Paříži přiznání zcela odmítli pouze čtyři nevýznamní členové řádu.<sup>101</sup> Jakmile se to papež Kliment V. dozvěděl, svolal kardinály na konzistoř, aby zamezil krizi.

### 2.8.3 *VOX IN EXCELSE*

Ve Vienne v sobotu 16. října 1311 zahájil Kliment V.<sup>102</sup> velký ekumenický koncil. Spousta shromážděných prelátů nesouhlasila s osudem řádu templářů, ale papež a nakonec i ostatní byli Filipem IV. přinuceni k vyhlášení papežské buly *Vox in Excelso*<sup>103</sup> 22. března 1312. Bula znamenala definitivní zrušení templářského řádu. Rozhodnutí o zrušení bylo ohlášeno 2. dubna 1312. Majetek templářů měl být převeden na řád špitálníchů.<sup>104</sup>

Aby Filip Sličný zamezil znovuoobnovení řádu, nechal unést Jakuba z Molay a preceptora Normandie Geoffreya ze Charney a odsoudit na smrt. Když pak posledního velmistra řádu Jakuba z Molay vedli na hranici v roce 1314, trval na své nevinně ve všech bodech obžaloby.<sup>105</sup>

### 2.8.4 *CHINONSKÝ PERGAMEN*

O zavírání, mučení a výsledcích by se dalo dlouze hovořit. V této práci však bude stačit, když zakončím tuto kapitolu snahou papeže Klimenta V. o očištění templářských rytířů.

Chinonský pergamen je nově objeveným dokumentem, pocházejícím ze srpna 1308. Ležel dlouho zapomenutý ve Vatikánském tajném archívu, kde jej našla archivářka a paleografka italského původu Barbara Fraleová. Dle tohoto pergamenu je zřejmé, že Kliment V. udělil potajmu velmistrovovi a ostatním představitelům řádu absoluci hned poté, co formálně požádali

---

<sup>99</sup> Cit. FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři a Kristův rubáš*, s. 34.

<sup>100</sup> Kořeny představy, že je-li něco v pátek třináctý den v měsíci, stane se něco nešťastného, sahají právě k tomuto dni. Srov. TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 832.

<sup>101</sup> MALAŤÁK, Demeter, *Černý pátek uctívačů model - Proces s členy templářského řádu a jeho zánik*. Dějiny a současnost, 1/29, 2007, s. 37–39.

<sup>102</sup> Vlastním jménem Bertrand de Got se narodil v roce 1264 a usedl na papežský stolec 5. června 1305–20. dubna 1314. Srov. COULOMBE, Charles A., *Náměstkové Kristovi*, s. 313.

<sup>103</sup> Bula *Vox in excelso* koncilu ve Vienne vydána in: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, edd. Giuseppe Alberigo – Giuseppe L. Dossetti – Paolo Prodi, Bologna: EDB 2002, s. 336–349.

<sup>104</sup> BARBER, Malcolm, *Proces s templáři*, Praha: Argo 2008, s. 255–277.

<sup>105</sup> TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s. 832.

církev o odpuštění. Papež templáře osobně vyslychal a usoudil, že ačkoli velmi zhřešili, nestali se kacíři. Z tohoto důvodu je navrátil do plného společenství církve.<sup>106</sup>

---

<sup>106</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 17.

### 3 PŘÍNOS TEMPLÁŘŮ BĚHEM KŘÍŽOVÝCH TAŽENÍ

Díky skloubení náboženské instituce a velmi pečlivému výběru členů se z templářského řádu stal jeden z hlavních symbolů křížových výprav.<sup>107</sup>

#### 3.1 Vojenství

Templářský řád byl vytvořen pro to, aby chránil jeruzalémské království. Rytíř, který se stal mnichem, se nemohl plně zřící světa. Umrtvování těla bylo nežádoucí, protože se potřeboval dobře živit a připravovat na boj. Jejich speciální zaměření je vázalo k trvalému vztahu s jeruzalémským panovníkem. Měli tak společnou strategii, aby se dokázali bránit nepříteli. V okamžiku střetu se v plné síle prokázala vojenská výjimečnost templářů.

##### 3.1.1 DISCIPLINOVANÁ JEDNOTKA

V boji byla templářská organizace velice účinná. Na tehdejší dobu byla velmi inovativní. Všechna nařízení podporovala vnitřní soudržnost, společného ducha a plánovanou akci. Bylo to neobvyklé, protože v té době bojová taktika spočívala zejména na individuální odvaze.<sup>108</sup> Řád byl kompaktní, na rozdíl od světského vojska, kde osobní iniciativy rytířů spíše způsobovaly zmatek. Řád byl v tehdejší době jediným vojenským uskupením, které bylo schopno zachovávat vysokou disciplinovanost.

V průběhu druhé křížové výpravy se templářský řád osvědčil i přes to, že výprava skončila neúspěchem. Vystupoval s obezřetností a hrdinstvím. Jeho největší předností byla disciplína a schopnost urovnávání diplomatických sporů. Během druhé výpravy tak templáři pomohli Ludvíku VII., aby neupadl do léčky, protože jako jediní udržovali své tempo a králi se nevzdálili. Stejně tak pomohli, když témuž panovníkovi půjčili na výkupné, které nemohl sám zaplatit.<sup>109</sup>

*„Nové rytířstvo Templu, zkušené a organizované, s vlastní ideologií, je předobrazem toho, co nadřazuje současné armády těm středověkým či obecně z doby tzv. starého režimu (...). Templ představuje neoddiskutovatelně to nejlepší, co středověk ohledně vojenské disciplíny vytvořil.“<sup>110</sup>*

<sup>107</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 58.

<sup>108</sup> Templáři měli mnoho předpisů, které jim nedovolovali vzdálit se od ostatních nebo se nějak vymykat disciplíně ustanovené spolubratry. Existovaly však výjimky v situaci, kdy bylo třeba zachránit obklíčeného křesťana nebo spolubratra, kterému hrozila ztráta života. Srov. FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 73.

<sup>109</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 70–73.

<sup>110</sup> *Cit. Tamtéž*, s. 72.

Templářský řád, zrozený z požadavku chránit Jeruzalém a Svatou zemi, ovládal rozsáhlou sítí hradů a vojenských posádek podél cest, které spojovaly největší města.<sup>111</sup>

### 3.1.2 KOOPERACE S JOHANITY

Templ dokázal nasadit pravděpodobně jednu čtvrtinu celého křesťanského jízdního vojska během 12. a 13. století v oblasti Sýrie a Palestiny. Jedině rytířské řády dokázaly v praxi udržovat na křesťanském východě vojsko stále připravené k boji. Mimo templáře šlo o johanity, kteří ze vzestupu templářů přirozeně profitovali. Postupně se militarizovali a v roce 1168 mohli do pole postavit až 500 rytířů a 500 turkopolů (lehká jízda). Po více než deseti letech je papež pověřil vykonávat úkoly, které obvykle zastávali placení rytíři. De facto se tak stali exkluzivním řádem, který stejně jako templáři mohl bojovat proti pohanům.<sup>112</sup> Templáři vznikli primárně jako řád k vojenské službě, zatímco špitálníci svatého Jana v Jeruzalémě, o kterých je řeč, povstali jako řád starající se o nemocné poutníky. Teprve později se transformovali a zaměřili na vojenskou službu, aby udrželi království v bezpečí.<sup>113</sup>

### 3.1.3 TEMPLÁŘSKÁ SÍŤ

*Templarii* se stali velmi rychle nejmocnějším řeholním řádem středověku už 50 let od svého založení a dále se rozvíjeli skoro dalších 200 let.<sup>114</sup> Princip „ora et labora“, kdy práce představovala vojenskou činnost, znamenal pro řád obrovský úspěch. Dokonce už 30 let po založení, bylo žádoucí rozčlenit řád na různé provincie. Neuběhlo ještě ani celých 100 let a řád měl vliv v celé oblasti Středoziemního moře. Ve vlastnictví držel stovky komend, statků a pevností. V lidech vzbuzovali templáři velký obdiv, především je považovali za obránce víry před vlivem pohany. Poměrně rychle dokázali nashromáždit obrovské poklady, kterými se také rádi honosili. V hierarchii řádu byli velkým přínosem také vysocí hodnostáři. Byli mezi nimi i odborníci na relikvie, kteří údajně dokázali rozlišit jejich autenticitu. Sami měli v držení obrovskou sbírku těchto předmětů.<sup>115</sup>

### 3.1.4 TEMPLÁŘSKÉ HRADY

Templářské hrady byly velmi důležité opěrné a obrané body ve Svaté zemi. Staly se důležitými středisky samotného řádu, kde se koncentrovala veliká část defenzivní síly křižáckých států. Tyto hrady byly umístěny jak u poutních cest, tak na důležitých

---

<sup>111</sup> Vojenská úloha Templu a problematika obrany Svaté země srov. DEMURGER, Alain, *Templiers et hospitaliers dans le combat de Terre sainte*, in: *Le Combattant au Moyen Age*, Paris: Société des Historiens Médiévistes de l'Enseignement Supérieur Public 1987, s. 77–96. PRINGLE, D., *Templars Castles on the Road of the Jordan*, in: *The Military Orders I*, London: Ashgate 2008, s. 92–117.

<sup>112</sup> MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křižových výprav*, s. 120. FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 87.

<sup>113</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři a Kristův rubáš*, Argo: Praha 2011, s. 30.

<sup>114</sup> *Tamtéž*, s. 17.

<sup>115</sup> *Tamtéž*, s. 29–30.

strategických místech. Některé hrady je možné identifikovat podle specifických vzorů zdiva a stavební techniky. Hrady sloužily také jako skladiště zásob a shromaždiště pro plánované výpady do okolí.<sup>116</sup>

### 3.2 Dobročinnost

Ačkoli péče o chudé nebyla přímým požadavkem řeholních pravidel, bratři tak činili. Chudí běžně dostávali zbytky jídla od bratří Templu. Úmyslně měli obrovské porce ne proto, aby si s nimi naplnili svá břicha, ale aby pro lásku Boží a bratří mohly být darovány jako almužna. Templáři přímo udržovali chudinská zařízení. Například v tripolském hrabství ve Valanii, řádoví bratři poskytovali tamním chudákům ve svém špitále vodu, lůžko a oheň. Samozřejmě s johanity se nemohli porovnávat, protože johanitský řád byl založen přímo na pohostinnosti. Jakub z Molay dokládá, že templáři dávají almužny třikrát týdně a chudákům dávají jednu desetinu svého chleba. Když pak byli templáři jako obžalovaný řád vyslýcháni, tak tuto praxi potvrzovali.<sup>117</sup>

### 3.3 Zemědělská produkce a obchod

V západním hospodářském systému během 12. století stále vynikala zemědělská výroba. Obchod se pomalu rozvíjel, ale ještě nedosáhl vrcholu, kterého dospěl až na konci středověku. Templářské komendy, které byly založené na zemědělské produkci, se podobaly modelu cisterciáckých statků. Tento vybudovaný systém templářským komend utvořil síť faktorii s obrovským ziskem. Každá oblast produkovala výrobky jí typické. Na potřeby války bylo třeba mnoho financí, ale i proviantu. Některé zboží však nebylo možné převést přes moře, protože by se mohlo zkazit nebo jinak poškodit. Zboží proto prodávali a utržené peníze posílali přes moře, i přes hrozící nebezpečí pirátských útoků. Toto nebezpečí však nebylo velké. Protože templáři měli bojovnou pověst, drželi si piráty od sebe v bezpečné vzdálenosti.

Za peníze, které dorazily do Svaté země, nakoupili požadovaný materiál. Jednalo se především o potraviny, zvířata a další potřeby nutné k životu na Blízkém východě. Templáři počítali i se ztrátami, ke kterým mohlo dojít během cesty, proto se snažili zajistit určitý zisk, aby výnos mohl nahradit případné škody, třeba potopení lodě. Jelikož řád využíval mnohé úlevy, které jiní producenti neměli, byly templářské produkty ze všech koutů Evropy velmi

---

<sup>116</sup> O templářských hradech srov. KENNEDY, Hugh, *Crusader Castles*, Cambridge: Cambridge University Press 1994, s. 120–144. BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 94–103.

<sup>117</sup> BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 239.

výhodné. Kvůli tak výhodným podmínkám jim ostatní církevní centra, laici, opatství, kláštery i biskupství často záviděli.<sup>118</sup>

### 3.4 Finančnictví

Roku 1179 se na III. lateránském koncilu probíraly změny, kterými procházela křesťanská společnost. Velmi důležitým tématem byla lichva, která se uplatňovala stále častěji se vzrůstajícími finančními transakcemi. Na koncilu byly půjčky s úrokem odsouzeny a bylo velmi důrazně řečeno, že půjčené peníze neztrácejí žádnou hodnotu, která by se následně musela nahradit. Věčný trest zasluhoval každý, kdo půjčoval s úrokem. Tento systém se však nevztahoval na templáře, protože veškerý svůj zisk užívali k obraně svatých míst. Templáři tak byli velkým přínosem pro papeže, ale i pro vládců a velmože. Inocenc III. templářský řád využíval jako banku, která financovala křížové tažení. Templáři byli zárukou jistoty.<sup>119</sup>

Například během druhé křížové výpravy si Ludvík VII. musel od templářů půjčit obrovské množství financí (viz výše), aby výprava mohla pokračovat. Řád to tehdy velice vyčerpalo, ale byli schopni tuto službu poskytnout i se zastavením svého vlastního majetku. Splátka pak činila 2000 marek stříbra a 30 000 pařížských liber a následně se splatila pomocí mimořádných daní vybraných na křížové tažení. Templářský řád při této finanční operaci málem zbankrotoval, jelikož v 70. letech 12. století se celoroční příjmy kapetovského panství blížili hodnotě 60 tisíc liber a to byl na tehdejší dobu obrovský zisk. 30 tisíc liber tedy znamenalo polovinu výnosu jednoho panství.<sup>120</sup>

#### 3.4.1 BANKOVNICTVÍ

Struktura husté sítě řádových domů přirozeně vedla k rozmachu bankovníctví a finančních služeb. Cenné předměty a dokumenty se tak uschovaly v řeholních domech. Se vzrůstajícím fenoménem poutnictví a křížových výprav byl na tyto domy kladen nátlak, aby umožňovaly provádět půjčky. Služby mohly poskytovat jednotlivé kláštery různých řádů, ale templářský řád byl pro tyto služby nejvíce vhodný, neboť měl v držbě pobočky jak v severní Evropě v Paříži i Londýně, tak i na druhé straně Středomoří ve Svaté zemi. Křížáctí bojovníci si tak mohli uložit peníze v Evropě a posléze si je mohli vybrat na druhé straně Středozemního moře.<sup>121</sup>

---

<sup>118</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 100. Srov. BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 263–268, 290–293.

<sup>119</sup> FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, s. 92–93.

<sup>120</sup> BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 84.

<sup>121</sup> *Tamtéž*, s. 292.

### 3.4.2 *TEMPL V PAŘÍŽI*

Pařížský Templ se stal velmi důležitým finančním centrem v severozápadní Evropě. Nacházel se severně od Paříže mimo hradby a byl důmyslně opevněný obvodovým zdívem a věžemi. V roce 1265–1270 k tomuto sídlu nechal řád přistavět velkou hlavní věž, která měla špičatou střechu. Věž byla asi padesát metrů vysoká se čtyřmi patry a stala se tak na konci 13. století srdcem templářské banky.

Získané zkušenosti s finanční správou přivodily, že se stali velmi žádanými pro světské vládcce a papeže, jak už je zmíněno výše. Tito panovníci se snažili zvýšit a maximalizovat své příjmy z daní. Tak se stalo, že se z pomocné služby křížového tažení stala samostatná služba. Pravděpodobně nejvíce byly tyto templářské domy využívány jako úschovna a ochrana významných dokumentů, výsadních listin, dále sloužily ke střežení peněz a cenných předmětů. Tento inventář mohli templáři střežit i po několik let, zvláště pokud se to týkalo majetku křížových bojovníků nebo poutníků, kteří mohli být od domova vzdáleni i na několik let. Křížové tažení nebylo nikdy bezpečné a tak si mohl odcházející křížák sepsat závět', kterou předal templářům. Ti se o tuto listinu starali, ale zároveň působili i jako její vykonavatelé.<sup>122</sup>

### 3.4.3 *PŮJČKY*

Již bylo řečeno, že významnou službou templářů bylo poskytování půjček. Od 13. století půjčovali templáři jediné na řádnou záruku. Tak se stalo, že když půjčili latinskému císaři Balduinu II. velké množství peněz, vzali si do zástavy relikvii z pravého Kristova kříže, která byla nesmírně ceněná. V návaznosti na takové činnosti se stal Templ významným prvkem na finančních trzích během 13. a na začátku 14. století. Doplnili tak možnosti italských kupců a bankéřů v Evropě. Je naprosto jasné, že řád měl vytvořené specifické správní poplatky. Jednalo se hlavně o to, že se z půjček platily úroky, přestože o tom není zmínka úplně všude. Malcolm Barber tvrdí, že ve středověku nebyla omezení úroků tolik přísná, jak můžeme vidět v Gratianově formulaci z roku 1140.<sup>123</sup>

*„Protože znalci kanonického práva akceptovali tolik jemných variant na téma oprávněných ‚výdajů‘, že poskytování úvěru zdaleka nebránil takový rozsah omezení, o němž se někdy psalo. Není ani pochyb o tom, že templáři opravdu měli výdaje, zvláště v komplikované záležitosti financování křížáků. Řád měl navíc lepší postavení než většina*

---

<sup>122</sup> BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 293.

<sup>123</sup> *Tamtéž*, s. 297–298.

věřitelů, aby mohl profitovat z kolísání relativní hodnoty měn, protože půjčky poskytnuté na jednom konci Středomoří byly často spláceny o nějaký čas později na druhém konci.“<sup>124</sup>

#### 3.4.4 VE SLUŽBÁCH KRÁLŮ

Hlavním důvodem úspěchu templářů na poli finančnictví byl jejich stupeň objektivity, který provázel jejich činnost v záležitostech správy. Přestože sloužili králům Francie a Anglie, byli vnímáni jako nestranní. Toho využil anglický král Jan Bezzemek, který se opíral o templáře jako o zdroj svého financování. Půjčoval si od nich i velmi malé částky, například 9 marek zlata, kterými evidentně nedisponoval. Králi Janu se pravděpodobně nedalo moc věřit a jen díky templářům, kteří byli prosti skandálů, získal punc důvěryhodnosti. Stalo se tak, když chtěl financovat spojence v Poitou, uložil peníze do templářské pokladnice s pokynem, aby potřebné peníze vyplácely po několikalet. <sup>125</sup>

#### 3.4.5 SKANDÁLY

V templářském řádu sice docházelo ke skandálům, ale pouze ojediněle. Jeden případ se stal v Katalánsku během 60. let 13. století, když jeden z bratrů vytvořil falešnou pečeť, kterou pak užíval na listinách. I přes tuto epizodu templářská pověst o bezúhonnosti obstála. Stále platilo nekompromisní pravidlo, že by řeholník neměl nic vlastnit. Jak prohlásil jeden světec: „Řeholník, jenž má měďáky, nestojí za zlámanou grešlí.“ Řád byl tak tvrdý, že když se u zesnulého bratra našly nedovolené peníze, byl mu odepřen křesťanský pohřeb. Tyto peníze by se totiž považovaly za ukradené. Samozřejmě u sebe za jistých okolností mohli řádoví bratři peníze nosit, ale kdykoliv se někde templář zdržoval, měl peníze vrátit do pokladnice nebo předat tomu, komu náležely, ať to byla částka menší nebo větší. <sup>126</sup>

Skandály se netýkaly jen financí, ale zasáhly i sexuální oblast. Velmi zajímavou studii provedl Carlo Tedeschi, který přednáší latinskou paleografii na Università di Chieti-Pescara a je specialistou na středověké nápisy. Podle něj objevené nápisy v etruské hrobce z let 530–520 př. n. l. v Tarquinii dokazují sexuální akty templářů. <sup>127</sup>

---

<sup>124</sup> BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 302.

<sup>125</sup> O finančních aktivitách řádu srov. DEMURGER, Alain, *Trésor des Templiers, trésor du roi. Mise au point sur les opérations financières des templiers*, dans *Pouvoir et Gestion*, Toulouse: Presses de l'Université des Sciences sociales 1997, s. 73–86. SPUFFORD, Peter, *Money and its use in medieval Europe*, Cambridge: Cambridge University Press 1989, s. 159.

<sup>126</sup> BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 302–303.

<sup>127</sup> Potvrzení sexuálních deliktů srov. FINA, Giuseppe M. Della, *Templari in Etruria*, Medio Evo 17/12, 2013, s. 106–108.



Zvláštní skupinu tvořila homosexuální jednání, která jsou však v jisté míře přítomná ve všech čistě maskulinních nebo femininních komunitách. Ze soudních slyšení je ale patrné, že se templáři k homosexuálním aktům doznávali jen výjimečně.<sup>128</sup>

### 3.4.6 OBĚTI ÚTOKŮ

Jelikož byl řád tak bohatý, mnoho panovníků nebylo schopných odolávat pokušení. Domy v Anglii a Francii nebyly bezpečné, snad jen pařížská pokladnice byla v bezpečí a nikdo se neodvážil na ní zaútočit. Naproti tomu se londýnský Templ stal obětí útoku hned několikrát. V Anglii v červnu 1263 se princ Eduard rozhodl zmocnit templářského pokladu, protože království bylo naprosto vyčerpané z konfliktu s Šimonem z Montfortu. Přestože templáři kladli silný odpor, vtrhl princ do pokladnice a vyloupil velké množství truhel, které se v pokladnici ukrývaly. Uloupil necelých 10 000 liber šterlinků, které byli ve vlastnictví několika baronů, včetně kupců a s lupem se uchýlil na hrad Windsor. Stejně tak se zachoval jeho syn Eduard II., který společně s Piersem Gavestonem v červenci 1307 ukořistil klenoty, drahokamy a peníze v hodnotě 50 000 liber šterlinků. Toto rabování se nedělo jenom v Anglii, ale i v jiných zemích. V roce 1285 vpadl Petr III. do Rousillonu, protože podezříval svého mladšího bratra Jakuba, mallorského krále, že plánuje vpadnout s francouzskými křižáky na jeho území. Při té příležitosti král Petr vnikl do templářského domu ve městě Perpignan a podle aragonského kronikáře Bernarda Desclota ukořistil nejen ukrytý poklad, ale i množství usvědčujících materiálů s plánovaným spiknutím. Jakub měl totiž slíbeno od francouzského krále v případě vítězství valencijské království.<sup>129</sup> Na těchto příkladech můžeme zřetelně vidět, že byla templářům dána obrovská důvěra, neboť byli schopni uchovávat tato tajemství.

Panovníci nebo jen obyčejní zloději se těchto činům dopouštěli, jenom pokud si to dokázali odůvodnit. Přece jen měli morální problém. Panovníci nechtěli porušit feudální povinnosti, protože by tak ztratili svou vlastní důvěryhodnost. Přesto je tyto myšlenky o získání templářského majetku stále lákaly. Posledním z nich byl Filip IV. a jeho úředníci, kteří dokázali v říjnu 1307 najít dostatečně silnou záminku, aby templářský poklad připadl do jejich rukou.<sup>130</sup>

---

<sup>128</sup> BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s. 248.

<sup>129</sup> *Tamtéž*, s. 302–304.

<sup>130</sup> *Tamtéž*, s. 304.

## ZÁVĚR

Úzkostlivá snaha o spasení byla hnacím motorem pro účast v křížových výpravách. Jakmile západní křesťanský lid dostal od papeže příslib odpuštění hříchů, ať už si pod tímto termínem představoval cokoliv, byl ochoten zanechat svého dosavadního života a vydat se na pouť.

Templářský řád, založený ve Svaté zemi po dobytí Jeruzaléma křížáckými vojsky, je zajímavou kapitolou církevních dějin. Mohli jsme vidět jeho rychlý vzestup, ale i pád. Co začalo díky Hugovi z Payns, to skončilo na hranici upálením posledního velmistra Jakuba z Molay. Klement V. bulou *Vox in Excelso* v roce 1312 řád definitivně zrušil a zakázal jakékoliv obnovení. Zákaz stále trvá pod pohrůžkou exkomunikace, z čehož vyplývá, že jakékoliv směšování svobodných zednářů s templáři je naprosto mylné, ačkoli se o tomto spojení můžeme dočíst v celé řadě knih v rámci senzační literatury.

Templáři vlastním způsobem položili základy moderního bankovníctví a ve své době svou disciplinovaností byli právem obdivováni křesťanským světem a nenáviděni muslimskými válečníky, ve kterých vzbuzovali oprávněnou bázeň. Dokázali spojit duchovní a materiální svět, mezi nimiž zavládla harmonie.

Přes všechno čím obohatili středověký svět, se nemůžeme tvářit, že se jim vyhnuly morální poklesky. Ty se staly zdrojem pomluv a konec konců i zbraní francouzského krále, který toužil po jejich majetku.

Během psaní bakalářské práce jsem se seznámil s dobovými prameny, které vnesly více světla do templářské problematiky. Nejvíce přínosnou se stala řehole templářského řádu, díky které bylo možné proniknout do doby dávno minulé a udělat si tak bližší představu o životě řádu. Při psaní jsem měl také možnost osobně navštívit Svatou zemi. Kromě památek a míst Ježíšova života jsem navštívil i templářský kostel, který byl pro mě jistým způsobem skutečným dotykem historie. Obzvláště působivé byly vyryté kříže na schodišti v chrámě Božího hrobu, které zanechali křížáci, kteří sem doputovali, aby uctili místo Ježíšova ukřižování a místo kam ho položili.

Účelem práce nebylo podrobné pojednání o všech aspektech templářského života. Snahou bylo umožnit celkové nahlédnutí do této velmi rozsáhlé problematiky. Snaha o toto zpracování by si vyžádala samostatnou práci.

V krátkosti zmíním ještě přehled současného stavu bádání. Bezpochyby nejnovějším objevem jsou již zmiňované nápisy dokazující sexuální akty templářů objevené v etruské

hrobce.<sup>131</sup> Tento objev poskytuje nové interpretace při pohledu na templářské rytíře. Dále nedávné objevení Chinonského pergamentu přineslo objasnění konce templářského řádu. Nejnovější výzkum na poli medicíny nazvaný „*Dieta templářů: jejich tajemství dlouhověkosti?*“ propojuje historické vědy s lékařstvím a přináší zajímavé výsledky, proč se templáři dožívali díky svému jídelníčku tak vysokého věku.<sup>132</sup> Stejně tak i myšlenka Barbary Fraleové, že templáři měli v držení po jistou dobu tzv. Turínské plátno je velmi lákavá a vyvolává mnoho otázek. Myslím, že spoustu dokumentů o templářích je ještě třeba objevit, vzhledem k tomu, že Pražský rukopis templářské řehole byl nalezen teprve v roce 1994 a pokud se neobjeví žádný nový dokument, bude velmi těžké změnit způsob, jak na templáře nahlížíme. Je toho ještě hodně na důkladné probádání. Možností je mnoho, například studium vojenských technik templářů nebo zvláštnosti v templářské liturgii slavené na Zelený čtvrtek.<sup>133</sup>

Má práce představuje komplexnější zpracování daného tématu a hlubší pochopení vzájemných vztahů mezi templářským řádem a křížovými výpravami.

---

<sup>131</sup> Srov. FINA, Giuseppe M. Della, *Templari in Etruria*, Medio Evo 17/12, 2013, s. 106–108.

<sup>132</sup> *The diet of Templar Knights: Their secret to longevity?* V: ResearchGate.cz [online]. Duben 8, 2016 [2016-08-11]. Dostupné z:

[https://www.researchgate.net/publication/261764584\\_The\\_diet\\_of\\_Templar\\_Knights\\_Their\\_secret\\_to\\_longevity](https://www.researchgate.net/publication/261764584_The_diet_of_Templar_Knights_Their_secret_to_longevity)

<sup>133</sup> Srov. CERRINOVÁ, Simonetta, *Templářská revoluce - ztracený příběh z 12. století*, Praha: Argo 2013.

## BIBLIOGRAFIE

### Prameny

ALBERTUS AQUENSIS, *Historia Hierosolymitana*, ed. a překl. Susan B. Edgington, Oxford: Clarendon Press 2007.

BERNARDUS CLARAEVALLENSIS ABBAS, *De laude novae militiae*, in: PL 182, col. 917–0940B.

BERNARD Z CLAIRVAUX, *O milosti a svobodném rozhodování*, překlad z latiny M. Koronthálová, úvodní studie Ctirad Václav Pospíšil, Praha: Nakladatelství Karolinum 2004.

REGULA PAUPERUM COMMILITONUM CHRISTI TEMPLIQUE SALOMONICI IN CONCILIO TRECENSE, in: PL 166, col. 557–874.

ROBERTUS MONACHUS, *Hierosolimitana historia*, Recueil des historiens des croisades (Historiens occidentaux III), 1866, s. 727-730.

FULCHERIUS DE CHARTRES, *Historia Hierosolymitana 1095–1127*, ed. Heinrich Hagenmeyer, Heidelberg: Winter 1913.

TOMASSETI, Luigi; GAUDE, Francesco, *Bullarum diplomatum et privilegiorum sanctorum romanorum pontificum: taurinensis editio*, tomus II. Augustae Taurinorum: Seb. Franco, H. Fory et Henrico Dalmazzo editoribus, 1858.

VOX IN EXCELSO, in: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, ed. Giuseppe Alberigo – Giuseppe L. Dossetti – Paolo Prodi, Bologna: EDB 2002, s. 336–349.

RODULFUS GLABER CLUNIACENSIS, *Historiarum suis temporis*, in: PL 142, col. 611–698.

ODO ABBAS CLUNIACENSIS, *De Vita sancti Geraldi Auriliacensis comitis*, in: PL 133, col. 639–710.

### Literatura

ABULAFIA, A. S., *Christians and Jews in the Twelfth-Century Renaissance*, Londýn: Routledge 1995.

BARBER, Malcolm, *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, Praha: Argo 2006.

BARBER, Malcolm, *Proces s templáři*, Praha: Argo 2008.

BRADFORD, Ernle, *Řádový rytíři*, Praha: Zvon 1996.

BRIDGE, Antony, *Křížové výpravy*, Praha: Academia 1995.

BROOKE, Christopher, *Evropa středověku v letech 962–1154*, Praha: Vyšehrad 2006.

CONTAMINE, Philippe, *Válka ve středověku*, Praha: Argo 2004.

- COULOMBE, Charles A., *Náměstkové Kristovi*, Praha: BB/art s.r.o. 2004.
- COWDREY, Herbert Edward John, *Pope Gregory VII. 1073–1085*, Oxford: Clarendon Press 1998.
- DEMURGER, Alain, *Templiers et hospitaliers dans le combat de Terre sainte*, in: *Le Combattant au Moyen Age*, ed. Jean-Claude Hélas, Paris: Société des Historiens Médiévistes de l'Enseignement Supérieur Public 1987, s. 77–96.
- DEMURGER, Alain, *Trésor des Templiers, trésor du roi. Mise au point sur les opérations financières des templiers*, dans *Pouvoir et Gestion*, Toulouse: Presses de l'Université des Sciences sociales 1997.
- DUBY, Georges, *Rok tisíc*, Praha: Argo 2007.
- DUGGAN, Alfred, *Křižácké výpravy*, Praha: Orbis 1973.
- Enchiridion odpustků - předpisy a ustanovení o odpustcích*, Olomouc: Matice cyrilometodějská 2000.
- FINA, Giuseppe M. Della, *Templari in Etruria*, Medio Evo 17/12, 2013, s. 106–108.
- FLORI, Jean, *La guerra santa. La formazione dell'idea di crociata nell'Occidente cristiano*, Bologna: Il Mulino 2003.
- FLORI, Jean, *Pierre l'Ermite et la première croisade*. Paris: Fayard 1999.
- FLORI, Jean, *Rytíři a rytířství ve středověku*. Praha: Vyšehrad 2008.
- FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři a Kristův rubáš*, Argo: Praha 2011.
- FRALEOVÁ, Barbara, *Templáři*, Praha: Argo 2009.
- FRANZEN, August, *Malé dějiny církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2006.
- GABRIELI, Francesco, *Křižové výpravy očima arabských kronikářů*, Praha: Argo 2010.
- GELMI, Josef, *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II*, Praha: Mladá fronta 1994.
- HALDON, John, *The Byzantine Wars: Battles and Campaigns of the Byzantine Era*. Stroud: Tempus 2001.
- HERBS, Winfrid, *Nové předpisy o odpustcích*, Praha: Nakladatelství ŘÁD 2013.
- HILLENBRAND, Carole, *Turkish Myth and Muslim Symbol: The Battle of Manzikert*, Edinburgh: University Press 2007.
- HROCHOVÁ, Věra, *Křižové výpravy ve světle soudobých kronik*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1982.
- HROCHOVÁ, Věra; HROCH, Miroslav, *Křižáci ve Svaté zemi*, Praha: Mladá fronta 2001.
- JEDIN, Hubert, *Handbuch der Kirchengeschichte: Band III/1*, Freiburg: Herder 1962.
- KADLEC, Jaroslav, *Dějiny katolické církve II.*, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci 1993.

KAMENÍK, Milan, *Burgundsko/kraj mnichů - Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, Praha: Vyšehrad 2002.

*Katechismus katolické církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2002.

KENNEDY, Hugh, *Crusader Castles*, Cambridge: Cambridge University Press 1994.

KOVAŘÍK, Jiří, *Meč a kříž - Rytířské bitvy a osudy I. (1066–1214)*, Praha: Mladá fronta 2005.

LANDES, Richard, *Rudolfus Glaber and the Dawn of the New Millenium. Eschatology, Historiography and The Year 1000*. *Revue Mabillon*, 7, 1996, s. 57–78.

LE GOFF, Jacques (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha: Vyšehrad 2003.

LE GOFF, Jacques; SCHMITT, Jean-Claude a kol., *Encyklopedie středověku*, Praha: Vyšehrad 2014.

MADDEN, Thomas, *New Concise History of the Crusades*, Oxford: Rowman & Littlefield 2005.

MALAŤÁK, Demeter, *Černý pátek uctívačů model - Proces s členy templářského řádu a jeho zánik*. *Dějiny a současnost*, 1/29, 2007, s. 37–39.

MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, Praha: Argo 2013.

NICOLLE, David, *První křížová výprava. Dobyť Svaté země*, Praha: Grada 2007.

PRINGLE, D, *Templars Castels on the Road of the Jordan*, in: *The Military Orders I*, ed. M. Barber London: Ashgate 2008, s. 92–117.

RILEY-SMITH, J., *The First Crusade and St. Peter*, in: „*Militia Christi*“ e *Crociata nei secoli XI–XIII.*, Mendola: Atti della undecima Settimana internazionale di studio 1989, s. 41.

RILEY-SMITH, Jonathan, *The First Crusade and the Idea of Crusading.* University of Pennsylvania 1991.

ROBINSON, H. E. J., *Gregory VII and the Soldiers of Christ*, *History* 58/1973.

RUNCIMAN, Steven, *A History of the Crusades I: The First Crusade and the Foundations of the Kingdom of Jerusalem*, Cambridge 1951.

RUNCIMAN, Steven, *Pád Cařihradu*, Praha: Epoque 2003.

SIECIENSKI, A. Edward, *The Filioque: History of a Doctrinal Controversy*, Oxford: Oxford University Press 2010.

SPUFFORD, Peter, *Money and its use in medieval Europe*, Cambridge: Cambridge University Press 1989.

SUCHÁNEK, Drahomír; DRŠKA, Václav, *Církevní dějiny – Antika a středověk*, Praha: Grada Publishing 2013.

TATE, Georges, *Křížáci v Orientu*, Praha: Slovart 1996.

TEMPLARIUS, Bohemicus, *Praha templářská a Řehole spolubojovníků Templu*, Beroun: Machart 2014.

TEMPLARIUS, Bohemicus, *Tajemství tzv. Pražského rukopisu templářské řehole*, Heraldika a genealogie č. 3–4/2009, Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii.

TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křížových výprav*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2012.

VALLA, Lorenzo, *Discourse on the Forgery of the Alleged Donation of Constantine - In Latin and English*, překl. Christopher B. Coleman, New Haven: Yale University Press 1922.

VERDEGAL, Joan, *La tradición traductora de la Orden del Temple*, in: *Las órdenes militares: realidad e imaginario*, ed. Burdeus, María; Real, Elena; Verdegál, Joan, Castelló: Universitat Jaume I 2000.

VIAN, G. M., *La donazione di Costantino*, Bologna: Il Mulino 2004.

ZÁSTĚROVÁ, Bohumila, *Dějiny Byzance*, Praha: Nakladatelství Academia 1999.

### **Internetové zdroje**

*Setkání papeže Františka a ruského pravoslavného patriarchy Kirilla*. V: RadioVaticana.cz [online]. Únor 12, 2016 [2016-03-9]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=23257>

*The diet of Templar Knights: Their secret to longevity?* V: ResearchGate.cz [online]. Duben 8, 2016 [2016-08-11]. Dostupné z: [https://www.researchgate.net/publication/261764584\\_The\\_diet\\_of\\_Templar\\_Knights\\_Their\\_secret\\_to\\_longevity](https://www.researchgate.net/publication/261764584_The_diet_of_Templar_Knights_Their_secret_to_longevity)

## ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Kučeja Pavel

Název práce: Role řádu templářů v průběhu křížových výprav.

Vedoucí práce: Mgr. Vít Hlinka, Th.D.

Počet stran: 49

Počet příloh: 0

Klíčová slova: křížové výpravy, templáři, křesťanství, vrcholný středověk, křížácké státy, 11. až 14. století, zámoří, Svatá země, Jeruzalém, konflikt mezi křesťanstvím a islámem

Bakalářská práce se zabývá rolí templářského řádu v průběhu křížových výprav. Je zaměřena na podhoubí, které předcházelo vzniku nejslavnějšího křesťanského řádu, dále se zabývá jeho životem a v poslední řadě jeho zánikem. Práce vychází převážně ze sekundární literatury, ale je také doplněna o primární písemnictví. Cílem je přehledněji uchopit klíčové momenty v dějinách řádu spolu se zájmy a tužbami evropského středověkého člověka, bez kterých by idea křížových výprav nemohla nikdy vzniknout.



## **ANNOTATION**

Name: Pavel Kučeja

Title of work: The role of the Knights Templar during the Crusades

Thesis leader: Mgr. Vít Hlinka, Th.D.

Number of pages: 49

Number of attachments: 0

Key words: Christianity, Crusades, Templars, High Middle Ages, Crusader States, 11th–14th century, Outremer, Holy Land, Jerusalem, conflict between Christianity and Islam,

The main topic of this dissertation is the role of the Templars in the period of crusades. We focused the genesis of this most known Order of Knighthood, its duration and the downfall. We used the secondary bibliography primarily and after we accompanied its content about the primary literature. The purpose of this text was to understand the key moments in the history of Templars and describe the problems connected with its activity, which answered the needs of the European mediaeval man.